

Petra Rantala, Laura Salo & Jonna Seppälä

Alakoulun 1 – 6 luokkalaisten välinen seksuaalinen häirintä ja fyysisen uhan kokeminen kouluympäristössä

Opinnäytetyö

Syksy 2014

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Hoitotyön tutkinto-ohjelma

Terveydenhoitajatyön suuntautumisvaihtoehto

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Hoitotyön tutkinto-ohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Terveystieteiden opintolinjat

Tekijät: Petra Rantala, Laura Salo ja Jonna Seppälä

Työn nimi: Alakoulun 1 – 6 luokkalaisten välinen seksuaalinen häirintä ja fyysisen uhan kokeminen kouluympäristössä

Ohjaaja: Virpi Maijala, TtM, sh AMK, hoitotyön lehtori ja Raija Tolonen, THM, terveydenhoitaja, lehtori

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 49

Liitteiden lukumäärä: 2

Seksuaalinen häirintä ja fyysinen väkivalta ovat koulukiusaamisen muotoja, joiden kanssa osa alakoululaisista joutuu tekemisiin päivittäin. Seksuaalinen häirintä tapahtuu useimmiten salassa, mikä tekee sen tunnistamisesta haasteellista. Lapset eivät välttämättä uskalla kertoa tapahtuneesta aikuisille. Väkivallalla uhkailua tapahtuu niin välitunneilla, kuin luokassakin ja pahimmillaan se aiheuttaa lapselle pelkoa tulla kouluun. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää aikaisempaan tutkimustietoon pohjautuen, kuinka alakouluikäisten välinen seksuaalinen häirintä ja fyysisen uhan kokemus ilmenevät kouluympäristössä, ja kuinka nämä tekijät vaikuttavat lapseen ja nuoreen. Opinnäytetyön tavoitteena oli antaa opettajille ja lasten kanssa tekemisissä olevalle kouluhenkilökunnalle selkeä ohjeistus seksuaalisen häirinnän ja väkivallalla uhkailun ehkäisyyn ja puuttumiseen. Terveystieteiden opintolinjan luonteen mukaisesti, tavoitteena oli tuottaa ohjeistus ennaltaehkäisevästä näkökulmasta.

Terveystieteiden opintolinjassa perustehtävänä on ennaltaehkäisevä työ ja asiakkaiden opetus ja ohjaus yhteisön terveyttä edistäen. Tässä opinnäytetyössä käsiteltäviä aihealueita ovat seksuaalinen häirintä, fyysinen väkivalta ja näiden tekijöiden ilmeneminen alakoulussa. Teoriaosuutta varten on käytetty systemaattista tiedonhankintaa ja siten käytetty tieto täyttää kriteerit tieteelliselle tutkimukselle.

Opinnäytetyöhön sisältyi myös sähköisen oppaan tuottaminen. Opas luovutettiin Törnävän alakoulun opettajakunnalle, ja koulu sai luvan jakaa opasta myös muihin alueen kouluihin. Opas sisältää uutta tutkimustietoa seksuaalisesta häirinnästä ja fyysisestä väkivallasta alakoulussa, sekä keinot puuttumiseen ennaltaehkäisyyn näkökulmasta. Oppaassa käydään myös läpi tilanteet, joissa seksuaalista häirintää tai fyysistä väkivaltaa on jo tapahtunut. Oppaassa ohjeistetaan, miten tilanteeseen puututaan asianosaiset huomioiden.

Avainsanat: Seksuaalinen häirintä, fyysinen väkivalta, alakoulu, ennaltaehkäisy, puuttuminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Bachelor's Degree Programme in Nursing

Specialisation: Degree Programme in Public Health Nursing

Authors: Petra Rantala, Laura Salo and Jonna Seppälä

Title of thesis: Sexual harassment among primary school pupils in year-classes 1-6 and their experiences of physical intimidation in school environment

Supervisors: Virpi Maijala, Master of Nursing Science, RN, lecturer and Raija Tolonen, Master of Health Care, Public Health Nurse, senior lecturer

Year: 2014

Number of pages: 49

Number of appendices: 2

Sexual harassment and physical intimidation are both types of bullying which many primary school pupils have to struggle with every day. Sexual harassment takes place in secret, which makes it hard to recognize. Often pupils do not have enough courage to tell teachers about it. Physical threatening takes place during breaks as well as in class and at worst it leads to the situation where the pupil is afraid to go to school. Our purpose is to examine how sexual harassment and physical intimidation appear in school environment and to see what their influence on children and adolescents is, based on previous examination. Our objective is to provide clear instructions for teachers and school personnel to interfere and prevent sexual harassment and physical intimidation. As future public health nurses, our objectives are aiming to provide the instructions from the preventive perspective.

The work of a public health nurse is based on precautionary work and teaching and guiding customers to promote health in community. In this thesis, processed subjects are sexual harassment, physical intimidation and how they are experienced in primary school environment. For the theory part we used a systematic search of information and the information which was used fulfils the criteria of a scientific study.

The thesis also included the creation of an electric guide. The guide will be presented to the teachers and personnel of Törnävä primary school and the guide can be used by other schools of Seinäjoki area. The guide contains new information of sexual harassment and physical intimidation in primary schools and means to interfere from the preventive perspective. The guide contains also guidelines for the situations when sexual harassment or physical intimidation has already happened and how teachers should interfere so that both parties are noticed.

Keywords: Sexual harassment, physical intimidation, primary school, prevention, interference

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Taulukkoluetelo.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 ALAKOULUIKÄISEN LAPSEN FYYSINEN JA PSYKKINEN KEHITYS.....	9
2.1 Alakouluikäisen kehitys.....	9
2.2 Alakouluikäisen lapsen seksuaalisuus.....	10
3 FYYSINEN KOSKEMATTOMUUS.....	11
3.1 Seksuaalinen häirintä.....	11
3.2 Väkivalta.....	11
4 ALAKOULUIKÄISEN KOKEMUS FYYSISTÄ VÄKIVALLASTA JA SEKSUAALISESTA HÄIRINNÄSTÄ KOULUYMPÄRISTÖSSÄ.....	13
4.1 Alakouluikäisten välinen seksuaalinen häirintä.....	13
4.2 Fyysisen väkivallan ilmeneminen alakouluympäristössä.....	16
4.3 Kiusaaminen – ryhmäväkivallan muoto.....	20
5 ENNALTAEHKÄISY, OPETUS JA OHJAUS.....	22
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET.....	25
7 TIEDONHAKU.....	27
8 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ.....	30
8.1 Toiminnallinen opinnäytetyö menetelmänä.....	30
9 MITÄ TEEN KUN LAPSET KALTOINKOHTLEVAT TOISIAAN? – OPPAAN TUOTTAMINEN.....	32
9.1 Oppaan suunnittelu.....	32
9.2 Ulkoasu.....	33
9.3 Oppaan käytettävyys.....	35
9.4 Oppaan arviointi.....	35

10 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	39
11 POHDINTA	41
LÄHTEET	45
LIITTEET	49

Taulukkoluetelo

Taulukko 1 Viimeisten 12 kuukauden aikana ikätovereiden tekemää väkivaltaa ja kiusaamista kokeneiden osuudet (%) luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2008 ja 2013 (Ellonen ym. 2014).....	12
Taulukko 2 Viimeisten 12 kuukauden aikana väkivaltaa ja omaisuusrikoksia kokeneiden kuudesluokkalaisten osuudet prosentteina kaikista vastaajista (Ellonen ym. 2014).....	17
Taulukko 3 Opinnäytetyön tiedonhaun tulokset	29

1 JOHDANTO

Koulukiusaaminen ja sen uhka koulumaailmassa on aiheena ajankohtainen, sillä lähes jokainen suomalainen on joutunut kiusatuksi jossain kohtaa kouluhistoriaansa. Uusimman kouluterveyskyselyn (2013) mukaan, peruskouluissa opiskelleista suomalaisista tytöistä ja pojista 4 % oli kokenut uhkailua koulupäivän aikana. Peruskoulun oppilaista 10 % oli kiusaamistilanteissa lyöty ja potkittu.

Mannerheimin lastensuojeluliitto määrittelee seksuaaliseksi häirinnäksi sanallisen nimittelyn, ulkonäön kommentoinnin ja häiritsevän koskettelun (Mannerheimin lastensuojeluliitto). Mannerheimin lastensuojeluliiton (2009, 39) tekemä kiusaamiskysely toi julki, kuinka suomalaisissa yläkouluissa seksuaalinen häirintä on lähes arkipäivää. Yläkoulun 7. luokan lapsien antamat vastaukset antavat vihjeitä siitä, että seksuaalisen häirinnän juuret saattaisivat olla juuri alakoulussa. Tätä ajatusta tukee se tosiasia, että tyttöjen murrosiän alku painottuu hyvin usein viimeistään alakoulun loppupuoliskolle (Väestöliitto). Tyttöjen kehon muuttuminen naisellisemmaksi on hyvin otollinen pohja epäasialliselle ja seksuaalissävytteiselle kommentoinnille. Kiusaamisen seuraukset voivat kantautua pitkälle aikuisikään saakka. Ennaltaehkäisyn ja rohkean puuttumisen kautta seuraukset voidaan kuitenkin estää. Koulussa tapahtuva kiusaaminen heikentää merkittävästi lapsen koulumotiivaatiota ja vaikuttaa suoraan lapsen oppimiseen ja oppimistuloksiin. (Mannerheimin lastensuojeluliitto.) Vertaissuhteen luomisen ongelmat kertaantuvat lapsen kasvaessa ja usein alakoulussa kiusatut ovat kiusattuja myös yläasteen ja toisen asteen opintojen aikana.

Opettajille kiusaamisen tunnistaminen on haastavaa, sillä se tapahtuu usein salissa. Oppilaat eivät aina uskalla kertoa kiusaamisesta opettajille, vaan jäävät sivustaseuraajiksi. Haasteellisinta on seksuaalisen häirinnän tunnistaminen, sillä käsite on usein alakouluikäisille vieras. He eivät välttämättä tiedä, että seksuaalissävytteinen kommentointi ja koskettaminen ovat aikuisten maailmassa laittomia tekoja, ja siten se on laitonta myös koulumaailmassa. Kiusaamisen, seksuaalisen häirinnän ja väkivallalla uhkailun ehkäisemisen tärkeyttä tukee myös Suomen lainsäädäntö. Fyysisestä koskemattomuudesta säädetään perustuslaissa ja se kuuluu

ihmisoikeuksiin. Perustuslain (L 11.6.1999/731) mukaisesti, jokaisella suomalaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Kouluikäisen turvallisuuteen liittyvät oikeudet on kirjattu perusopetuslakiin (L 21.8.1998/628), jonka mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää aiempaan tutkimukseen pohjautuen, kuinka alakouluikäisten välinen seksuaalinen häirintä ja fyysisen uhan kokemus ilmenevät kouluympäristössä, ja mikä on näiden tekijöiden vaikutus lapsen kehitykseen. Opinnäytetyömme on tehty Törnävän koululle, osana ILOA -projektia, joka kuuluu Syre – syrjäytymisen ehkäisyn projektiin 2013 - 2014. Tavoitteenamme on antaa opettajille keinoja puuttua seksuaaliseen häirintään ja väkivallalla uhkailuun. Terveystieteiden kannalta tavoitteenamme on tuottaa tietoa ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Oikeanlaiset toimintatavat lisäävät lasten turvallisuuden tunnetta koulussa ja antavat heille mahdollisuuden tasapainoisen minäkuvan luomiseen. Turvallisuus ja yksilöiden keskinäinen arvostus ovat tärkeässä osassa luomassa toimivaa kouluympäristöä, missä lapsilla on myös rauha oppia ja olla oma itsensä.

2 ALAKOULUIKÄISEN LAPSEN FYYSINEN JA PSYKKINEN KEHITYS

2.1 Alakouluikäisen kehitys

Kouluikäinen lapsi on kehityspsykologian mukaan lapsuuden keskivaiheessa. Tässä ikävaiheessa lapsen kognitiivisessa, sosiaalisessa ja biologisessa kehityksessä tapahtuu suuria muutoksia. Erityisesti koulunkäynnin aloittaminen merkitsee suuria muutoksia lapsen elämässä, sen avatessa hänelle aivan uuden elämänalueen. Kouluikäisen lapsen fyysiseen kehitykseen kuuluu nopea pituuskasvu, pysyvien hampaiden vaihtuminen, lihasvoiman lisääntyminen ja vartalon mittasuhteiden muuttuminen. Näillä muutoksilla on suuri vaikutus lapsen kokemukseen itsestään koululaisena. (Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2006, 168.)

Lapsen nopea itsenäisyyden lisääntyminen on keskeisessä osassa hänen sosiaalisessa kehityksessään. Koulun alettua lapsi viettää enemmän aikaa ilman aikuisia, erilaisten fyysisten ympäristöjen määrä lisääntyy merkittävästi ja hän on myös vastuussa omien asioidensa hoitamisesta ensimmäistä kertaa elämässään. (Lyytinen ym. 2006, 170.) Kouluikäiselle lapselle ystävät ovat tärkeitä, ja hän kokee ryhmään kuulumisen ja hyväksytyksi tulemisen hyvin merkitykselliseksi. Tässä iässä tytöt ja pojat leikkivät erikseen, pojat usein suuressa ryhmässä ja tytöt parhaan ystävänsä kanssa. (Terho ym. 2002, 116.)

Kouluikäinen lapsi osaa jo ajatella asioita toisten kannalta ja asettua toisen ihmisen asemaan, sekä ottaa toisten puheet ja tunteet huomioon. Tätä kehitystä koulun alkaminen edesauttaa paljon. Jo 9-10 -vuotias osaa olla epäitsekäs ja hallita tunteitaan. Kouluikäiselle lapselle kehittyy myös kyky tuntea empatiaa, jolloin hän pystyy eläytymään toisten iloihin ja suruihin. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2012, 62.)

2.2 Alakouluikäisen lapsen seksuaalisuus

Alakouluikäisen lapsen kehitysvaihetta nimitetään psykodynaamisessa teoriassa latenssivaiheeksi. Latenssivaiheessa lapsen identiteetti vahvistuu ja seksuaalivietin ilmaiseminen vähenee ja kohdistuu mm. oppimiseen, liikuntaan, peleihin ja leikkeihin. Tämän ikäinen lapsi on usein rauhallinen ja näyttää ulospäin siltä, että seksuaalisuus on piiloutuneena. Kouluikä alussa lapsen keinot hallita omaa minäänsä ovat heikkoja. Tämän seurauksena lapsen käytös voi vaihdella paljon ja lapsella voi esiintyä erilaisia oireita, kuten koulupelkoa. Oman minän vahvistaminen on latenssivaiheen tärkeimpiä kehitystehtäviä. Latenssivaiheessa oleva lapsi haluaa puuhata samanikäisten ja mieluiten samaa sukupuolta olevien kavereiden kanssa, mutta jo tässä kehitysvaiheessa voi ilmetä myös seurustelua. Seurustelun tarkoituksena ei kuitenkaan ole kahdenkeskisyys, vaan seurustelun roolien ja kontaktin ottamisen harjoittelu. (Terho ym. 2002, 105–116; Brummer & Enckell 2005, 40–42.)

Lapsen omien vanhempien parisuhde on keskeisessä osassa kouluikäisen lapsen sukupuoliroolien omaksumisessa ja seksuaalisuuden kehityksessä. Sen perusteella lapsi muokkaa omaa käsitystään miehuudesta ja naiseudesta. Myös se, miten lasta kohdellaan muihin lapsiin ja vastakkaiseen sukupuoleen verrattuna, vaikuttaa seksuaaliseen kehitykseen. Kouluikässä vastakkainen sukupuoli kohdataan mieluummin ryhminä esimerkiksi leikeissä. (Terho ym. 2002, 127.)

3 FYYSINEN KOSKEMATTOMUUS

3.1 Seksuaalinen häirintä

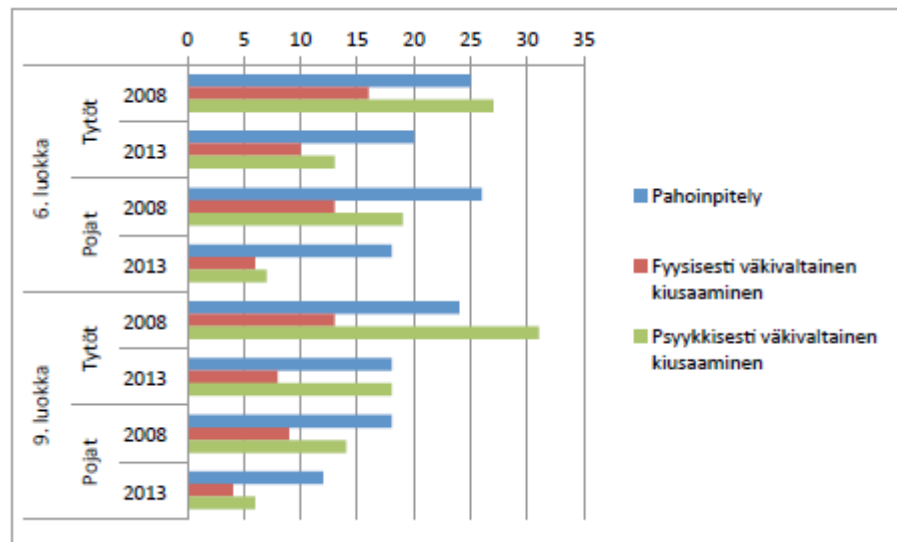
Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu määritellään fyysiseksi tai sanalliseksi lähestymiseksi, joka on ei-toivottua ja liittyy yksinomaan sukupuolisuuteen. Seksuaalinen häirintä saa häirinnän kohteen tuntemaan olonsa nöyryytetyksi, kiusaantuneeksi, painostetuksi tai muulla tavalla epämiellyttäväksi. Seksuaalinen häirintä tai ahdistelu luo ympäristöön ahdistavan ilmapiirin ja siihen voi myös liittyä avointa tai piilevää painostusta. Ratkaisevaa on uhrin oma kokemus osakseen saamastaan kohtelusta. Asia tulee ottaa aina vakavasti, mikäli uhri kokee tulleen seksuaalisesti häirityksi tai ahdistelluksi. Käyttäytyminen luetaan seksuaaliseksi häirinnäksi tai ahdisteluksi silloin, kun tekijä tietää käyttäytymisensä olevan ei-toivottua. Sukupuolinen huomio muuttuu seksuaaliseksi häirinnäksi tai ahdisteluksi, mikäli sitä jatketaan vaikka tekijälle olisi ilmaistu, että kohde ei sitä halua ja pitää sitä loukkaavana ja vastenmielisenä. (Kouluterveydenhuolto 2002, 60–61.)

3.2 Väkivalta

Väkivallalla tarkoitetaan fyysisen voiman tai vallan käyttöä tai uhkailua, joka kohdistetaan ihmiseen tai yhteisöön. Väkivalta voi aiheuttaa fyysisen tai psyykkisen vamman, kehityksen häiriintymisen, perustarpeiden tyydyttämättä jättämisen tai pahimmillaan johtaa jopa kuolemaan. (Väkivalta ja terveys maailmassa 2005, 21.)

Koulussa tapahtuvalla väkivallalla tarkoitetaan toistuvaa fyysistä, henkistä tai sanallista väkivaltaa, joka kohdistuu yhteen uhriin. (Taulukko 1.) Se on toimintaa, joka aiheuttaa toistuvasti ja tahallisesti pahaa mieltä. Kouluväkivaltaa voi esiintyä monella eri tavalla, kuten esimerkiksi tönimisenä, potkimisena, panetteluna, ”huoritteluna”, ”homotteluna” ja ryhmästä pois sulkemisena. (Kouluterveydenhuolto 2002, 61–62.)

Taulukko 1 Viimeisten 12 kuukauden aikana ikätovereiden tekemää väkivaltaa ja kiusaamista kokoneiden osuudet (%) luokka-asteen ja sukupuolen mukaan vuosina 2008 ja 2013 (Ellonen ym. 2014).

4 ALAKOULUIKÄISEN KOKEMUS FYYSISTÄ VÄKIVALLASTA JA SEKSUAALISESTA HÄIRINNÄSTÄ KOULUYMPÄRISTÖSSÄ

4.1 Alakouluikäisten välinen seksuaalinen häirintä

Suomen tasa-arvolaisissa (L 8.8.1986/609) seksuaalinen ja sukupuolinen häirintä ovat kuvattu erillisinä käsitteinä. Seksuaalinen häirintä ja sukupuolinen häirintä ovat kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. Tässä opinnäytetyössä käytetään ainoastaan seksuaalisen häirinnän termiä, joka pitää sisällään myös sukupuolisen häirinnän käsitteen.

Tutkimuksista on käynyt ilmi, että useimmiten seksuaalisen häirinnän kohteena on tyttö (Aaltonen 2006, 147; Sunnari 2009, 66) ja Aaltosen (2006, 323) mukaan, se koetaan useimmiten poikien tekemänä. Edellä mainittujen tutkimusten perusteella näyttää siltä, että erityisesti tytöt tarvitsisivat suojelua kouluympäristössä kohtaaltaan seksuaaliselta häirinnältä.

Alakoulussa lapset kokivat seksuaalista häirintää käytävillä, luokkahuoneessa, välitunnilla, liikuntasalissa, koulumatkalla tai linja-autopysäkillä. Häirintää tapahtui myös oppituntien aikana. (Sunnari 2009, 72–73.) Gådinin (2012, 1768–1769) tutkimuksen mukaan, seksuaalisella häirinnällä on useita ilmenemismuotoja. Seksuaalinen häirintä voi olla sanallista, sanatonta tai fyysistä häirintää. Sanallisella häirinnällä tarkoitetaan nimittelemistä ja sanatonta häirintää sisältää esimerkiksi käsi-merkein osoitetun häirinnän. Fyysinen ahdistelu käsittää asiattoman koskettamisen ja puristelun sekä vaatteiden kiskomisen. Sunnarin (2009, 70–71) tutkimuksen mukaan, fyysinen seksuaalinen ahdistelu tarkoittaa intiimien alueiden, kuten paka-roiden, rintojen tai haarojen koskettelua. Sunnarin (2009, 86) mukaan poikien kohtaama fyysinen seksuaalinen häirintä voi ilmetä myös haaroihin kohdistuvana potkimisena. Koska seksuaalista häirintää voi ilmetä niin monella eri tavalla, on sen havaitseminen erittäin vaikeaa.

Häirintä tapahtuu yleensä ennalta-arvaamattomasti ja nopeasti, joten puolustautuminen ei aina ole mahdollista. Monissa tapauksissa häirintää vastustetaan ja

häirinnän kohde turvautuu väkivaltaan. Seksuaalisen häirinnän kokemisesta kerrotaan tavallisimmin parhaalle ystävälle mutta opettajille vain hyvin harvoin. Useimmiten seksuaalisesta häirinnästä ei kerrota kenellekään. (Sunnari 2009, 68–74.) Gådinin (2012, 1779) tutkimuksesta on käynyt myös ilmi, että lapset kokevat seksuaalisesta häirinnästä puhumisen vaikeaksi. Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että seksuaalisen häirinnän kokemukseen liittyy pelkoa leimautumisesta, jolloin asiasta ei uskalleta kertoa kenellekään. Häirinnän kokemuksen raja vaikuttaisi olevan myös häilyvä.

Oppilaat eivät useinkaan ajattele seksuaalisen häirinnän olevan iso asia ja monet yrittävätkin olla vain hauskoja. Joissain tapauksissa seksuaaliseen häirintään on voinut johtaa kostaminen tai halu antaa takaisin samalla mitalla, jos on itse kokenut häirintää. On myös tapauksia, joissa häiritsijä on ollut ihastunut kohteeseensa tai luullut, että uhri on nauttinut kokemastaan häirinnästä. Kuitenkin suuri osa seksuaalista häirintää tehneistä, on ymmärtänyt toimineensa väärin eivätkä aio toistaa sitä tulevaisuudessa. (Hill & Kearn 2011, 15.)

Seksuaalisella häirinnällä on moninaisia seurauksia, joita ei ilmaannu kaikille uhreille. Häirintä saattaa aiheuttaa esimerkiksi psyykkisiä oireita. Seksuaalisen häirinnän uhri voi kokea myös surua, pelkoa, ujoutta sekä haluttomuutta mennä kouluun. (Gådin 2012, 1769.) Seksuaalinen häirintä on lapselle epämiellyttävä kokemus ja sen seuraukset ovat pitkäkestoisia. (Sunnari 2009, 75–78.) Edellä mainittujen tutkimusten tulokset ovat hyvin yhteneväiset seksuaalisen häirinnän aiheuttamien seurausten suhteen.

Kouluympäristössä seksuaalisella häirinnällä on usein silminnäkijöitä. Tytöt koettavat useimmiten auttaa häirinnän uhriksi joutunutta. Oppilaat, jotka ovat itse kokeneet aiemmin häirintää, puuttuvat häirintätilanteisiin useammin. He kertovat opettajille tai muille aikuisille näkemästään häirinnästä vain harvoin, ja puuttuvat tilanteeseen mieluummin itse. Monet oppilaat eivät reagoi näkemäänsä häirintään ollenkaan, koska eivät tiedä mitä tehdä tai ajattelevat, etteivät voi vaikuttaa asiaan mitenkään. Osa oppilaista ei reagoi, koska he pelkäävät joutuvansa itse häirityiksi tai fyysisesti satutetuiksi. (Hill & Kearn 2011, 27–28.)

Avoim keskustelu ja valistus seksuaalisesta häirinnästä ovat tehokkaita keinoja seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseen. Avoimuus rohkaisee lapsia kertomaan häirinnästä aikuisille sekä koulussa, että kotona. Tutkimustuloksista on käynyt ilmi, että lapset kokevat positiivisena, kun koulun rehtori puhuu yleisellä tasolla seksuaalisesta häirinnästä. Ongelman tuleminen julkiseksi ja vastuun poistuminen yhden oppilaan harteilta on lapsille helpotus. (Gådin 2012, 1770–1773.)

Oppilas osoittaa suurta uskoa opettajaa kohtaan kertoessaan kokemastaan tai näkemästään seksuaalisesta häirinnästä. Opettajan on tällöin vastattava oppilaalle huomaavaisesti, kärsivällisesti ja asianmukaisesti sekä kerrottava oppilaalle hänen oikeuksistaan. Opettaja voi pysäyttää häirinnän ja ehkäistä sen tapahtumisen, kun hän ei sivuuta häirintää vitsinä ja siten kannusta häiritsijää. (Hill & Kearn 2011, 31–32.) Avoimuus lisää oppilaiden turvallisuuden tunnetta, kun he huomaavat, että he eivät jää kokemustensa kanssa yksin. Tutkimustulosten perusteella, lapset pitävät usein seksuaalista häirintää normaalina oppilaiden välisenä toimintana. Tämä saattaa johtua siitä, että asioista ei puhuta julkisesti, eivätkä lapset siten tiedä sen olevan väärin.

Alakouluikäisten välistä seksuaalista häirintää kouluympäristössä on tutkittu hyvin vähän. Sen lisäksi suurin osa aiheeseen liittyvistä tutkimuksista on toteutettu laadullisen tutkimuksen menetelmillä, joten tutkimustuloksia ei pysty yleistämään koko väestöön. Tutkimusten kohdejoukot ovat olleet melko pieniä ja tutkimukset on pääsääntöisesti toteutettu tutkimuskohtaisesti vain yhdellä koululla, jolloin tulokset kertovat lähinnä sen alueen tilanteesta. (Gådin 2012; Sunnari 2009.) Alakouluikäisille ei ole toteutettu esimerkiksi kouluterveyskyselyn kaltaisia kyselytutkimuksia, jotka antaisivat kattavaa tietoa ilmiön yleisyydestä. Kuitenkin yllä mainittujen laadullisten tutkimusten tulosten perusteella, seksuaalista häirintää alakouluikäisten välillä kouluympäristössä tapahtuu merkittävän paljon. Tästä syystä kyseessä on tärkeä ilmiö, jota kannattaisi tutkia monipuolisemmin ja laajemmin.

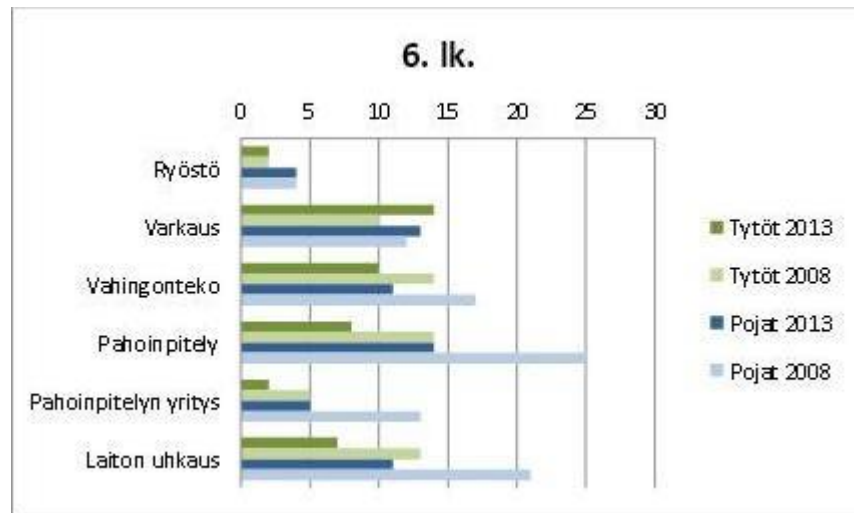
4.2 Fyysisen väkivallan ilmeneminen alakouluympäristössä

Mertasen (2013, 21–41) mukaan, kokemus turvallisuudesta on ihmisen perustarve. Mikäli henkilön turvallisuus on uhattuna, hän ei pysty toteuttamaan itseään itselleen ihanteellisimmalla tavalla. Turvallinen ympäristö antaa ihmiselle mahdollisuuden luoda hyvän itseluottamuksen ja siten saavuttaa hyväksytyksi tulemisen kokemuksen. Väkivaltaisuus ei usein näy henkilöstä ulospäin, mikä tekee sen tunnistamisesta haastavaa.

Suomalaislasten välistä väkivaltaa on tutkittu vähän. Olemassa olevien tutkimusten mukaan, lapset kohtaavat sitä lähes päivittäin. (Ellonen ym. 2008; Kouluterveyskysely 2013.) Lapset kohtaavat väkivaltaa niissä paikoissa, missä he viettävät eniten aikaansa eli kotona ja vielä useimmiten koulussa (Ellonen ym. 2008, 151). Suuren lapsiuhritutkimuksen (Ellonen ym. 2008, 42) mukaan, 40 % 6. luokan oppilasta ilmoitti joutuneensa pahoinpidellyksi viimeisen 12 kuukauden aikana. Suurin osa heistä oli poikia ja keskenään samanikäisiä, mikä ilmentää väkivallan roolia kiusaamistapauksissa. Poikien keskinäisessä välienselvittelyssä käytettyä väkivaltaa pojat eivät aina tunnista väkivallaksi (mts.154). Väkivallan yleisimmät tapahtumapaikat ovat kouluympäristö ja koulumatka. Väkivalta harvoin rajoittuu yhteen kertaan. Se on usein laadultaan toistuvaa ja saman ihmisen harteille kasautuvaa. Tutkimuksen mukaan, väkivallan toistuvuus ja säännöllisyys on lapsen kehittyvälle identiteetille erityisen vahingollista. (mts. 45–46.)

Vuonna 2014 julkaistun, uusimman lapsiuhritutkimuksen mukaan, ikätovereiden välinen väkivalta on vähentynyt, kun verrataan tutkimusta vuoden 2008 julkaistuun tutkimukseen. Kuitenkin väkivalta on edelleen yleistä ikätovereiden välillä ja sitä kokevat enemmän tytöt kuin pojat. (Taulukko 2.)

Taulukko 2 Viimeisten 12 kuukauden aikana väkivaltaa ja omaisuusrikoksia kokeneiden kuudesluokkalaisten osuudet prosentteina kaikista vastaajista (Ellonen ym. 2014).

Kuudesluokkalaiset tytöt raportoivat kaksinkertaisesti enemmän henkisen väkivallan kokemuksistaan, kuin saman ikäiset pojat. Pahoinpitely on edelleen yleisin väkivallan muoto. Viidenneksellä kuudesluokkalaisista tytöistä oli kokemuksia ikätoverin tekemästä pahoinpitelystä viimeisen vuoden ajalta. (Ellonen ym. 2014, 45; Ellonen ym. 2008, 54.)

Yleisimmin käytettyjen väkivallan keinojen vaihtelevuus on laidasta laitaan: tönnömistä, ravistelua, potkimista ja lyömistä nyrkillä, avokämmenellä tai esineellä. Väkivaltaa kohdanneista kuudesluokkalaisista neljäsosa kertoi saaneensa näkyviä vammoja heihin kohdistuneesta väkivallasta. (Ellonen ym. 2008, 46.)

Yhdysvalloissa tehdyssä kyselytutkimuksessa (Price ym. 2002, 186–187) todettiin, että suurin osa (82 %) koulujen 4. ja 5. luokkalaisista oppilaista pystyisi selvittämään erimielisyytensä passiivisin keinoin, ilman tappelua. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat kertoivat pelkäävänsä eniten joutuvansa pahoinpitelyn kohteeksi koulun pihalla. Myös erilaiset oppilaiden muodostamat ryhmittymät vähensivät lasten turvallisuuden tunnetta. Lasten iällä ja sillä, löisikö lapsi tappelutilanteessa takaisin, oli olemassa yhteneväisyys. Esimerkiksi 9-vuotiaat löivät melkein kaksi kertaa todennäköisemmin takaisin, kuin 10-vuotiaat. Tämän lisäksi pojat löivät toden-

näköisemmin takaisin, kuin tytöt. Hyvän koulumenestyksen todettiin olevan suojaava tekijä väkivaltaa vastaan.

Lapsi, joka tuo esiin toistuvasti, intensiivisesti ja pitkäkestoisesti esiin negatiivista käytöstään, saattaa olla kasvanut riski väkivaltaisuuteen. Lapsen aggressiivinen käytös voi tulla esiin niin lyömisenä ja potkimisena, kuin sanallisena loukkaamisena ja uhkailunakin. Nämä piirteet käytöksessä voidaan tutkimuksen valossa yhdistää väkivaltaisuuteen myös nuorena ja aikuisena. Sitä, mitkä käyttäytymismallit johtavat äärimmäiseen käytökseen, on hyvin vaikea ennustaa. Tästä syystä on tärkeää seurata väkivaltaisen käytöksen esiintymiskertoja, intensiteettiä ja kestoja. (Bardick & Bernes 2008, 83–84.)

Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen (Bardick & Bernes 2008, 84) mukaan, lapset, jotka ovat tulleet vertaistensa pilkkaamiksi, sisäistävät helpommin negatiivisia viestejä itsestään ja ovat siten alttiimpia ahdistumaan ja masentumaan. Kiusaaminen, häirintä ja uhkaava käytös myös kasvattavat väkivaltaisen käytöksen todennäköisyyttä sekä tekijällä, että uhrilla. Väkivallan molemmilla osapuolilla on riski lyhytkestoisten ja pitkäkestoisten fyysisten, psykologisten, emotionaalisten ja käytöksen ongelmien muodostumiseen. Häirintä ja kiusaaminen aiheuttavat uhrille voimattomuuden ja vihamielisyyden tunteita sekä kostonhalua, joka saattaa johtaa lopulta väkivaltaan.

Väkivaltaisen käytöksen tarkka määrittäminen on ensiaskel väkivallan ennaltaehkäisyyn koulumaailmassa. Avainasemassa on lapsen normaaliin kehityskaareen kuuluvan käytöksen tunteminen ja sen erottaminen väkivaltaisuuteen johtavasta riskikäytöksestä. (Bardick & Bernes 2008, 84.) Alakouluikäiset oppilaat, jotka tuovat esiin väkivaltaista käytöstä, tuovat sitä hyvin todennäköisesti esiin myös aikuisiällä fyysisten väkivallantekojen ja rikosten kautta. Tästä syystä kouluväkivallan ehkäisytoimet tässä ikäluokassa saattavat olla hyvin ratkaisevia. (Vitale 2001, 25.)

Bardick ja Bernes (2008, 85) toteavat tutkimuksessaan, että väkivallalla uhkailulla ja aggressiivisella käytöksellä on olemassa yhteys ja siksi lasten uhkaava käytös on vakava huolenaihe. Kun oppilaan väkivaltaisuudesta raportoidaan, kyseinen

raportti tulisi tallentaa asianosaisen oppilaan papereihin ja hänen vanhemmilleen tulisi ilmoittaa asiasta välittömästi. Tämä toimintamalli helpottaisi ongelmakäytökseen havahtumista ja puuttumista.

Alakouluikäisille on tärkeää selvittää, että väkivalta tarkoittaa muutakin kuin lyömistä. On tärkeää korostaa, että se tarkoittaa myös sanallista, eleellistä tai käytöksellistä tekoa, joka loukkaa toista ihmistä. Kun lapsi ymmärtää väkivallan käsitteen, on pohjatyö sen ennaltaehkäisylle tehty. (Vitale 2001, 26.)

Suomessa lapsien välisen väkivallan tutkimuksessa on pääasiassa käytetty kvantitatiivista tutkimusotetta ja kyselylomakkeita. Tutkimukset ovat kattavuudeltaan valtakunnallisia ja kohderyhmänä ovat olleet useimmiten lapset alakoulun viimeisiltä luokilta, yläkoulusta ja nuoret toisen asteen oppilaitoksista. (Ellonen ym. 2014; Ellonen ym. 2008; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.) Alakoulun alimman luokan lasten tapaukset ovat Suomen osalta vielä lähes kokonaan kartoittamatta. Juuri nuorimmilta lapsilta olisi ensiarvoisen tärkeää saada tietoja heihin kohdistuvasta väkivallasta koulussa, sillä väkivaltaan tulee puuttua heti sen alkutekijöissä ja mielellään pyrkiä estämään se kokonaan. Tämä ei ole mahdollista ellei lasten käyttämän väkivallan eri muotoja tunneta.

Yhdysvalloissa vakavia kouluväkivallan tekoja on ollut monia useamman vuosikymmenen aikana. Yhdysvaltalaistutkimukset perustuvat sekä kvalitatiivisten tutkimusten haastatteluihin ja havainnointiin todellisessa ympäristössä, että kvantitatiivisiin, koko osavaltiota koskeviin, laajoihin kyselytutkimuksiin. Lisäksi löytyy kattavasti tutkimuksiin ja käytännönkokemukseen perustuvaa ohjeistusta ja keinoja väkivallan ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. (Bardick & Bernes 2008; Price 2002; Vitale 2001.)

Lapsiin kohdistuvan väkivallan suomalaisen tutkimukseen on tarvetta ja tietoisuutta sen olemassaolosta on tärkeää lisätä. Tutkimuksen ja tietoisuuden lisääntyessä, lasten väkivaltaiseen riskikäyttäytymiseen osattaisiin puuttua ajoissa. Lapsien välisen väkivallan tutkimuksen kautta muodostuisivat raamit, joiden avulla väkivallan tunnistaminen helpottuu, selkeytyy ja se tekisi ennaltaehkäisystä vaikuttavampaa. Suuri lapsiuhritutkimus osoittaa, että lapsiin kohdistuva väkivalta on

yleisempää kuin aikuisiin kohdistuva. Nykyisen suomalaisen tutkimuksen valossa, lapsiin kohdistuva väkivalta on yleisimmin vertaisen tekemää ja väkivalta tapahtuu kouluympäristössä. (Ellonen ym. 2008, 43–154.)

4.3 Kiusaaminen – ryhmäväkivallan muoto

Lapsuudessa koettu kiusaaminen aiheuttaa monenlaista henkistä ja fyysistä pahoinvointia. Masentuneisuuden, ahdistuneisuuden, surullisuuden, itsetunnon menetyksen, univaikeuksien, syömishäiriöiden ja särkytilojen lisäksi se vaurioittaa vakavasti lapsen ja nuoren vertaissuhteita. Vertaissuhteilla ja vertaisten yhteisöön kuulumisella on tärkeä merkitys lapsen henkiselle, fyysiselle ja sosiaaliselle hyvinvoinnille. Pitkäkestoisimmiksi ja keskeisimmiksi vertaisyhteisöiksi elämässä muodostuvat useimmiten erilaiset opiskelu- ja työyhteisöt. Näiden yhteisöjen keskellä lapsi tavoittelee jäsenyyttä ja vertaisten hyväksyntää. Yhteisöjen ulkopuolelle jääminen on yleensä hyvin negatiivinen kokemus. (Pörhölä 2009, 84–85.)

Kiusaamisella on aina päämäärä. Kiusaajan pyrkimys on parantaa omaa asemaansa vertaisryhmässään. (Sainio 2013, 62.) Sainion (2013, 40–41) tutkimuksen mukaan, tämä pyrkimys saa kiusaajat valikoimaan uhriensa tarkoin. Tilanteissa, joissa kiusattu edustaa kiusaajan kanssa samaa sukupuolta, uhriksi usein valikoituu henkilö, jolta puuttuu omaa sukupuolta edustavat ystävät. Heidän asemansa vertaisryhmän hierarkiassa on yleensä alhainen. Alhainen itsetunto ja vertaisten torjunta altistavat niin sukupuolen sisällä tapahtuvalle, kuin sukupuolten välisellekin kiusaamiselle. Sukupuolten välinen kiusaaminen ja häirintä eroavat joiltakin osin sukupuolen sisällä tapahtuvasta kiusaamisesta. Edellä mainittujen tutkimustulosten mukaan, sukupuolten välinen kiusaaminen ei perustu ainoastaan heteroseksuaaliseen kiinnostukseen toista sukupuolta kohtaan. Sainion (2013) tutkimuksessa tutkitaan ja vertaillaan sukupuolen sisällä tapahtuvaa kiusaamista kiusaamiseen yli sukupuolirajojen. Tutkimuksen kohteena ovat vastakkaisen sukupuolen kiusaamaksi joutuneen henkilön puolustautumiskeinojen erilaisuus ja kiusaamisen seurausten erot kiusattavaan. Eroavaisuudet tulisi huomioida kiusaamisen vastaisessa työssä.

Sukupuolten välinen kiusaaminen näyttöytyy yhtä haitallisena ja vakavana uhrilleen, kuin sukupuolen sisällä tapahtuva kiusaaminen. Kiusaamisen seuraukset uhrin psykososiaaliselle kehitykselle tiedetään voivan olla vakavat. Kiusaamista ehkäisevinä tekijöinä pidetään uhrin saamaa puolustusta, tukea ja lohdutusta vertaisiltaan. Sukupuolten välisessä kiusaamisessa ja häirinnässä uhrilla on pienempi mahdollisuus saada samaa sukupuolta edustavien ystävien puolustusta ja tukea. Erisukupuolinen kiusaaminen on lapselle vaikea haaste kouluympäristössä. (Sainio 2013, 40.)

Kiusaamistilanteiden ratkaisemiseen lapset käyttävät jonkin verran omia keinojaan. Lapset voivat vedota kiusaajaan, jotta tämä lopettaisi toimintansa, ja puolustaa kiusattua. Kiusaaminen vaatii päättyäkseen aina aikuisen puuttumisen asiaan. Lapsen kertoessa kiusaamisestaan aikuiselle, hän ei hallitse tilannetta enää itse. Lapset odottavat aikuisten puuttuvan asiaan ja luottavat, että aikuiset tietävät miten tilanteessa pitää toimia, jotta kiusaaminen loppuu. Aikuisten vastuulla on tukea ja ohjata lapsia kiusaamistapauksissa käyttäytymään niin, ettei kiusaaminen enää jatku. (Basten 2010, 57.)

Kaiken kaikkiaan kiusaamien haavoittaa lasta hyvin kokonaisvaltaisesti. Seksuaalinen häirintä on yhtä yleistä kuin kiusaaminen ja myös häirintä lasketaan kiusaamiseksi. Kiusaamisessa tiivistyvät kaikki elementit, joita esiintyy niin seksuaalisessa häirinnässä, kuin fyysisessä väkivallassakin. Myös niiden kauaskantoiset haittavaikutukset ulottuvat pahimmassa tapauksessa aikuisikään saakka. Ennaltaehkäisyn pohjatyö tehdään varhaiskasvatuksessa ja alakoulun alimmilla luokilla, joilta osin tutkimus on vielä hyvin vajavaista. Tunnistamisen ja kiusaamisen elementtien määrittämisen kautta, kiusaamisen ennaltaehkäisyyn saadaan tarvittavat apuvälineet. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009, 35.)

5 ENNALTAEHKÄISY, OPETUS JA OHJAUS

Ennaltaehkäisevä työote ja siihen liittyvä opetus ja ohjaus ovat oleellinen osa terveydenhoitajatyötä. Nämä asiat ovat myös tässä opinnäytetyössä keskeisessä asemassa. Opinnäytetyön toiminnallisena osana valmistunut sähköisessä, PDF-muodossa oleva opas (LIITE 1.) opettajille, pohjautuu vahvasti ennaltaehkäisevään työhön. Opas korostaa ohjauksen ja opetuksen tärkeyttä, kun tarkoituksena on vaikuttaa yksilöiden ja ryhmän käytökseen ja aatteisiin. Koulukiusaaminen, kaikissa muodoissaan, on valtakunnallinen ongelma ja aiheuttaa tutkimusten mukaan fyysisiä ja psyykkisiä traumoja uhreilleen, osalle jopa koko loppu elämäksi. (Ellonen ym. 2014; Ellonen ym. 2008; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2009.) Oppaan avulla opettajat saavat uusia, tutkimustietoon perustuvia, keinoja oppilaiden ohjaukseen ja opetukseen koulukiusaamiseen liittyen ja voivat syventää tietojaan koulukiusaamisen muodoista ja niiden tunnistamisesta. Opas on suunniteltu rohkaisemaan opettajia reagoimaan välittömästi seksuaalissävyytteisiin puheisiin ja käytökseen sekä väkivaltatilanteisiin koulupäivän aikana.

Ohjauksen suunnittelussa on tärkeää aluksi miettiä, millä tasolla kohderyhmän tiedot ja taidot ovat (Kyngäs ym. 2007, 47). Oppaan tarkoitus on ohjata opettajia, jotka ohjaavat edelleen oppilaita. Opettajien koulutuksen ja ammattitaidon tuoma kokemus on huomioitu oppaassa. Opettajat osaavat ammattinsa puolesta arvioida, kuinka ohjaus käytännössä oppilaille esitetään. Heillä on myös jo ennalta kokemusta koulukiusaamiseen puuttumisesta. Oppaan tarkoitus on olla helposti sovellettavissa koulun jokapäiväiseen arkeen, niin välitunneilla, kuin luokkahuoneessa-kin. Se toimii myös sujuvasti uuden henkilökunnan perehdytysmateriaalina.

Kouluympäristössä matalan kynnyksen keskusteluavun helppo saatavuus on lapsille tärkeää. Siten lapsilla on ongelmatilanteissa tiedossa joku luotettava aikuinen, jonka puoleen kääntyä. Lapset myös luottavat ammattilaisiin ja koulun henkilökuntaan. (Ellonen ym. 2014, 112.) Terveydenhoitajan tehtäviin kuuluu yhteisöjen terveyttä uhkaavien tekijöiden tunnistaminen ja niihin puuttuminen asianmukaisella tavalla (Haarala ym. 2008, 503). Koulumaailmassa tämä tapahtuu terveydenhoita-

jan, opettajien ja muun henkilökunnan yhteistyönä, jossa kaikki toimivat moniammatillisessa yhteistyössä keskenään oppilashuoltoryhmässä.

Kouluterveydenhuollon tarkoitus on edistää kouluyhteisön kokonaisvaltaista hyvinvointia, tukea oppilaiden terveyttä sekä varmistaa oppilaiden turvallinen kasvu ja kehitys (Haarala ym. 2008, 373). Pörhölän (2009, 84) mukaan, jokainen kiusaamiskokemus haavoittaa lapsen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia. Oppaamme kuvastaakin hyvin terveydenhoitajan työnkuvan merkittävää roolia koululaisten hyvinvoinnin tukijana ja ennaltaehkäisevien toimenpiteiden asiantuntijana. Terveydenhoitajan tehtävänä on käynnistää yhteisöjen terveyttä edistäviä projekteja ja hankkeita, sekä arvioida niiden toimivuutta (Haarala ym. 2008, 503). Tämän tehtävän mukaisesti, opinnäytetyömme auttaa opettajia parantamaan entisestään Törnävän alakoulun kouluilmapiiriä, joka varmistaa myös oppilaiden hyvinvoinnin koulussa. Keräsimme oppaamme toimivuudesta opettajilta myös palautetta, jonka pohjalta aiomme edelleen kehittää keinoja väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi Törnävän alakoulussa.

Opinnäytetyön tuotos on PDF-muotoinen opas ja se esiteltiin Törnävän alakoulun opettajille lokakuussa 2014. Esityksessä hyödynnettiin projektoria, ja siinä käytiin läpi suullisesti aiheeseen liittyvät keskeiset tutkimustulokset, sekä oppaan sisältö. Esittelytilaisuudessa oli kyse ryhmäohjauksen kaltaisesta tilanteesta. Ryhmäohjauksen etuna on ryhmäläisten keskinäisen tuen mahdollistaminen, kun edetään kohti yhteistä tavoitetta. (Kyngäs ym. 2007, 104.) Tavoitteena tässä tapauksessa oli väkivallan ja seksuaalisen häirinnän vähentäminen koulussa. Mikäli ohjauksen tavoite saavutetaan ja kohderyhmä sitoutuu tavoitteeseen, on ryhmäohjauksella mahdollista saavuttaa yksilöohjausta parempia tuloksia. Näkö- ja kuuloaistin hyödyntäminen ohjauksessa varmistaa parhaan mahdollisen oppimistuloksen saavuttamisen. Kirjallisen materiaalin jakaminen on hyvä sisällyttää ohjaustilanteeseen (mts. 124). Opas on mahdollista tulostaa myös kirjalliseksi materiaaliksi.

Terveydenhoitajan on, tehtävänkuvastaan riippuen, pyrittävä vaikuttamaan ennaltaehkäisevästi yhteisön terveyttä uhkaaviin tekijöihin (Haarala ym. 2008, 485). Kouluväkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään puuttuminen kuuluu nimenomaan

ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin ja opas on tuotettu ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta, sen tärkeyttä korostaen.

Primaaripreventiolla tarkoitetaan riskitekijöiden ennaltaehkäisyä jo ennen ongelmien ilmaantumista. Sekundaaripreventio on riskien tunnistamista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin ehkäistään ongelmia tai niiden pahenemista. Tertiäaripreventiolla tarkoitetaan riskitekijöistä aiheutuneiden ongelmien ehkäisyä ja olemassa olevan tilanteen ylläpitämistä. Tällöin olemassa olevien voimavarojen vahvistaminen ja itsenäisen selviytymisen tukeminen, ovat keskeisiä työmenetelmiä. (Haarala ym. 2008, 55.) Opinnäytetyössä ja oppaassa esiintyy piirteitä niin primaari-, sekundaari-, että tertiäaripreventiosta, mikä kuvastaa sen painottumista ennaltaehkäisyyn apuvälineeksi. Sekä opinnäytetyössä, että oppaassa on esitelty kouluväkivallan ja seksuaalisen häirinnän riskitekijät ja muodot, joiden avulla opettajat pystyvät puuttumaan riskikäytökseen jo ennen kuin mitään vahinkoa pääsee tapahtumaan.

Terveystenhoitajan työssä korostuu voimakkaasti myös ympäristöterveyden edistäminen. Terveystenhoitajan tulee osata tunnistaa ympäristöjen ja yhteisöjen vaikutuksia terveyteen ja tehdä niiden mukaisesti toimintaehdotuksia terveyden edistämiseksi. (Haarala ym. 2008, 37.) Kouluympäristö ja sen sisällä toimivien yksilöiden väliset vuorovaikutussuhteet, kuten koulukiusaaminen, ovat koulun opettajille tärkeitä tunnistaa, jotta he voivat ryhtyä tilanteessa vaadittaviin toimenpiteisiin. Oppaassa on pyritty antamaan opettajille tunnistamisen apuvälineitä sekä selkeitä toimintaohjeita, joiden avulla voidaan varmistaa turvallinen kouluympäristö lapsille.

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Väkivaltaista käytöstä esiintuvilla alakouluikäisillä on suuri riski väkivaltaisuuteen myös myöhemmällä iällä. Ehkäisutoimet ovatkin ratkaisevia juuri tässä ikäluokassa ja ennaltaehkäisy perustuu aktiiviseen kouluväkivaltaan puuttumiseen. (Vitale 2001, 25.) Seksuaaliseen häirintään puuttuminen tarkoittaa koulumaailmassa avointa keskustelua ja valistusta. Kun aikuisilla on rohkeutta puhua seksuaalisuudesta yleisellä tasolla ja tuoda häirintä ongelmana julkiseksi, lapset kokevat vastuun poistuvan heidän harteiltaan ja he uskaltavat paremmin kertoa häirinnästä aikuisille. (Gådin 2012, 1770–1773.)

Fyysisen väkivallan uhan ja seksuaalisen häirinnän ilmenemiseen vaikuttavat useat tekijät ja niihin puuttuminen vaatii kouluhenkilökunnalta yhtenäisiä toimintamalleja. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää aiempaan tutkimustietoon pohjautuen, kuinka alakouluikäisten välinen seksuaalinen häirintä ja fyysisen uhan kokemus ilmenevät kouluympäristössä, ja mikä on näiden tekijöiden vaikutus kasvavaan ja kehittyvään lapseen ja nuoreen. Opinnäytetyö on tehty Törnävän koululle, osana ILOA -projektia, joka kuuluu Syre – syrjäytymisen ehkäisyn projektiin 2013 - 2014.

Tavoitteena oli antaa opettajille selkeät, tutkimustietoon perustuvat toimintaohjeet, helpottaa opettajien työntekoa ja tukea ennaltaehkäisevää työtettä ja puuttumista seksuaalisiin häirintätilanteisiin ja väkivaltatapauksiin. Työn painopiste olikin ajankohtaisen tutkimustiedon yhdistäminen, opettajien tarpeita mukailien, sähköiseksi oppaaksi. Opinnäytetyössä paneuduttiin konkreettisten ratkaisujen etsimiseen koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja puuttumisessa. Toimintamalleihin perehtymisessä keskityttiin erityisesti opettajille tärkeän tiedon valikointiin ja tutkimuksen valinnassa huomioitiin alakouluikäisen lapsen psykologinen kehitysvaihe. Opinnäytetyön ja oppaan suunnittelun aikana otettiin huomioon tiedon sovellettavuus alakoulun arkeen sekä opettajien tiedolliset lähtökohdat, joita pyrittiin syventämään. Lasten tasapainoisen minäkuvan ja itseluottamuksen turvallista kehitystä edistävät oikeanlaiset toimintatavat, jotka tukevat myös lapsen turvallisuuden tunnetta olla koulussa. Toimivassa kouluympäristössä turvallisuus ja yksilöiden keski-

näinen arvostus ovat keskeisessä osassa, jolloin lapsilla on ihanteelliset olosuhteet oppimiselle ja itsensä kehittämiselle.

7 TIEDONHAKU

Tämä opinnäytetyö koostuu kirjallisuuskatsauksesta, jonka pohjalta toteutettiin aiheesta sähköinen opas Törnävän alakoulun opettajien käyttöön. Tiedonhaun tavoitteina opinnäytetyössä, oli löytää kattava määrä kotimaista ja ulkomaista tutkimustietoa lasten fyysisen väkivallan uhan, sekä sukupuolisen häirinnän kokemisesta alakouluympäristöissä. Kerätty tutkimusaineisto koostuu neljästätoista suomenkielisestä ja yhdeksästä englanninkielisestä väitöskirjasta, sekä seitsemästä suomenkielisestä ja kuudesta englanninkielisestä tutkimusartikkelista. Tiedonhaun tuloksiin saatiin myös suomalaisen yliopiston julkaisusarja ja kaksi suomenkielistä kokoomateosta, suomenkielinen kirjallisuuskatsaus sekä kuusi suomenkielistä Pro-gradu työtä ja kehittämistyö. Tehdyillä hauilla löydettiin myös erilaisten yhdistysten, liittojen ja hallituksen julkaisuja suomesta ja ulkomailta, suomenkielistä ja englanninkielistä oppimateriaalia ja kirjallisuutta, sekä aikaisempia aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä. Aineistossa käytettiin myös oppilaan oikeuksia koskevia lakeja ja säädöksiä.

Hakusanojen määrittelyssä tehtiin laaja listaus aiheeseen liittyvistä hakusanoista suomeksi, joista haut aloitettiin. Aineistohakuja tehtiin suomenkielellä Melinda-tietokannasta ja Nelli- portaalin kautta, sekä artikkelihakuja Aleksi- ja Arto- artikkelitietokannoista. Ulkomaisia artikkeleita haettiin Cinahl-tietokannasta ja Sage Premier- tietokannasta. Haut painottuivat psykiatrian, kasvatustieteiden, humanististen tieteiden ja hoitotieteiden aloille.

Melinda tietokannassa hakusanoina käytettiin sanoja koul? and häir? rajattuna hakuna väitöskirjat ja tuloksena 33 viitettä, joista aineistoon valikoitui kaksi suomenkielistä väitöskirjaa. Hakusanoin laps? and pelk? and koul? tuloksena 191 viitettä, joista aineistoon valikoitui yksi englanninkielinen väitöskirja. Hakusanoilla kiusa? and koul? viitteitä 692, joista aineistoon valikoitui suomen mediakasvatusseuran ja työterveyslaitoksen julkaisut, sekä kaksi suomenkielistä väitöskirjaa. Hakusanat alakoulu? and tuki? viitteitä 38 kappaletta, joista aineistoon suomenkielinen väitöskirja. Hakusanalla koululainen viitteitä 83 kappaletta, joista valittiin aineistoon suomenkielinen väitöskirja. Hakusanoilla koulul? and ystäv? viitteitä 116

kappaletta, joista aineistoon valikoitui suomalainen väitöskirja. Hakusanoilla koulu? and turvall? viitteitä 117 kappaletta, joista aineistoon valikoitui julkaisu Suomen laista ja terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen, THL:n julkaisu. Hakusanoin turvataito tuli viitteitä 12 kappaletta, joista aineistoon valittiin sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES:in julkaisu. Hakusanoin yksinäisyys and laps? viitteitä tuli 127 kappaletta, joista aineistoon valikoitui suomenkielinen yliopiston kokoomateos. Hakusanoilla itseluottamus and laps? viitteitä tuli 53 kappaletta, joista aineistoon valikoitui suomenkielinen kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja. Hakusanoin koulukiusa? ja rajauksella väitöskirjat löytyi 28 viitettä, joista valittiin kolme englanninkielistä väitöskirjaa ja neljä suomenkielistä väitöskirjaa. Hakusanoin sukupuoli? and koulu? tuloksena 27 viitettä, joista aineistoon valikoitui kolme suomenkielistä väitöskirjaa ja opetushallituksen julkaisu.

Nelli- portaalin kautta, Aleksis artikkelitietokannasta, tehtiin tieteellisten artikkelien haut. Hakusanoina koulu? and kius?, joilla tuloksena 344 artikkelia, joista neljä aineistoon valikoitunutta suomenkielistä tieteellistä artikkelia. Hakusanoin väkivalta? and laps?, joilla tuloksena 619 artikkelia, joista aineistoon valikoitui kaksi suomenkielistä ja kolme englanninkielistä tieteellistä artikkelia.

Cinahl tietokannasta tehtiin hakuja edellä mainittuja hakusanoja käyttäen englanninkielellä, joista tuloksena aineistoon valikoitui neljä englanninkielistä tieteellistä artikkelia.

Sage Premier hausta tuloksena aineistoon valikoitui yksi englanninkielinen tutkimusartikkeli.

Haut sisälsivät myös useita Pro - gradujen ja aikaisempien opinnäytetöiden lähdeluetteloista poimittuja lähteitä ja Googlen kautta edellä mainituin hakusanoin tehtyjä hakuja. Googlen avulla aineistoon saatiin vielä kolme suomenkielistä väitöskirjaa, kolme suomenkielistä tutkimusraporttia, englanninkielinen väitöskirja ja kaksi englanninkielistä tutkimusraporttia.

Taulukko 3 Opinnäytetyön tiedonhaun tulokset

Hakukone	Hakusana	Artikkelit / kpl	Käytetyt artikkelit / kpl
Melinda	koul? and häir?	33	2
Melinda	laps? and pelk? and koul?	191	1
Melinda	kiusa? and koul?	692	4
Melinda	alakoulu? and tuki?	38	1
Melinda	koululainen	83	1
Melinda	koulul? and ystäv?	116	1
Melinda	koulu? and turvall?	117	2
Melinda	turvataito	12	2
Melinda	yksinäisyys and laps?	127	1
Melinda	itseluottamus and laps?	53	1
Melinda	koulukiusa?	28	7
Melinda	sukupuol? and koul?	27	4
ALEKSI	koul? and kius?	344	4
ALEKSI	väkivalt? and laps?	619	5
Cinahl	children and bullying and school and violence and sexual harassment	useita	4
Sage Premier	children and bullying and school and violence and sexual harassment	useita	1
Google			9

8 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää tehdä aluksi toimintasuunnitelma, jotta opinnäytetyön prosessin aikana ideat ja tavoitteet ovat tiedostettuja, harkittuja ja helposti perusteltavissa. Toimintasuunnitelman tarkoituksena on vastata kysymyksiin, mitä ollaan tekemässä, miten ollaan tekemässä ja miksi ollaan tekemässä. Idean jäsenitys on ensisijaista opinnäytetyön suunnittelussa. Toimintasuunnitelman avulla myös osoitetaan, että toteutuksessa on kyetty johdonmukaiseen ajatteluun ja päättelyyn opinnäytetyön idean ja tavoitteiden suhteen. Suunnitelma on samalla myös lupaus siitä, mitä tehdään. (Vilka & Airaksinen 2003, 26- 27.)

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Törnävän alakoulun kanssa toiminnallisena opinnäytetyönä. Tarkoituksena oli tuottaa koulun opettajille sähköinen opas alakouluikäisten lasten kouluaikana kohtaamasta fyysisestä uhasta ja seksuaalisesta häirinnästä, sekä niiden ennaltaehkäisystä, puuttumisesta ja puheeksi ottamisesta, ja niiden aiheuttamien oireiden tunnistamisesta.

Mitä tehdä, kun lapset kaltoin kohtelevat toisiaan koulussa? – opas opettajille oppilaiden välisen väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja puuttumiseen, esiteltiin Törnävän alakoulun opettajille lokakuussa 2014.

8.1 Toiminnallinen opinnäytetyö menetelmänä

Toiminnallinen opinnäytetyö on mahdollinen vaihtoehto ammattikorkeakoulussa tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla ammatilliseen käyttöön kohdistettu opastus, ohje, ohjeistus tai jonkin tapahtuman toteuttaminen. Toteutustapoja toiminnalliselle opinnäytetyölle on monia, esimerkiksi opas, kansio, portfolio tai cd-rom. Toiminnallisen opinnäytetyön päämääränä on käytännön toiminnan opastaminen, ohjeistaminen, järjestäminen tai järjeistämisen ammatillisella alueella. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnalliselle opinnäytetyölle olisi suositeltavaa löytää työelämästä toimeksiantaja. Työn tekeminen toimeksiantajalle lisää opiskelijoiden vastuuntuntoa työn tekemisessä ja projektinhallintaa eli

huolellista suunnittelua ja aikataulutusta, tiimityötä ja sovittujen toimintaehtojen ja -tavoitteiden noudattamista. (Vilka & Airaksinen 2003, 16–17.)

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi ei riitä pelkkä toiminnallisena opinnäytetyönä toteutettu tuote, tapahtuma, ohjeistus tai opas. Opinnäytetyössä tulisi käsitellä aiheeseen liittyvää teoreettista tietoa ja määritellä käytettyjä käsitteitä. Työssä tulee osoittaa, että kykenee yhdistämään teoretietoa käytäntöön sekä arvioimaan kriittisesti käsittelemäänsä teoretietoa. Hyvin määritellyt käsitteet ja tietoperusta tukevat toiminnallisen opinnäytetyön tekemistä. (Vilka & Airaksinen 2003, 41–43.)

Toiminnallisen opinnäytetyön olennainen osa on produkti eli tuotos. Työn raportointi ja siinä esiintyvä tutkimuksellisuus on vain yksi osa prosessin dokumentointia. Toiminnallisessa opinnäytetyössä on tärkeää työn kokonaisuus sekä raportin ja produktin yhteensopivuus. Toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä on tärkeää huomioida molemmat osa-alueet kumpaakaan laiminlyömättä. (Vilka & Airaksinen 2003, 83.)

9 MITÄ TEEN KUN LAPSET KALTOINKOHTLEVAT TOISIAAN? – OPPAAN TUOTTAMINEN

9.1 Oppaan suunnittelu

Oppaan suunnittelu aloitettiin keväällä 2014 ja sen konkreettiseksi tavoitteeksi muotoutui kattava ja helposti käytettävä, informatiivinen opas, alakouluissa esiintyvistä kouluväkivallasta ja seksuaalisesta häirinnästä. Oppaassa haluttiin erityisesti tuoda esiin konkreettisia keinoja puuttumisen ja ennaltaehkäisyn apuvälineiksi, kouluväkivallan ja seksuaalisen häirinnän vähentämiseksi koulussa. Tavoitteena oli, että opas sisältäisi keinoja ehkäistä, tunnistaa ja puuttua koulussa tapahtuvaan kouluväkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään. Oppaan suunnitelmassa otettiin huomioon kohderyhmä, Törnävän alakoulun opettajakunta. Oppaamme oli tarkoitus olla helposti myös muun kouluhenkilökunnan käytettävissä.

Opinnäytetyön aloitusvaiheen jälkeen aloitettiin tiedonhaku teoriaosuuteen. Samanaikaisesti tietoa haettiin myös opasta silmällä pitäen. Ennen oppaan kirjoittamisen aloittamista tehtiin vielä tiedonhakua, oppaan tietojen syventämiseksi. Haettu tieto rajattiin mahdollisimman helposti käytännössä sovellettavaksi ja aiheita pyrittiin lähestymään koulun henkilökunnan näkökulmasta, heidän ennakkotietonsa aiheesta huomioon ottaen. Tiedonhauissa valikoitiin erityisesti ehkäisyn, tunnistamisen ja puuttumisen keinoja kouluväkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään koulumaailmassa.

Toimintasuunnitelman edetessä, opas päädyttiin tuottamaan PDF-muotoisena, sähköisenä versiona. Sähköinen versio takaa oppaan helpon käytettävyyden, oppaan jakamisen, sekä sen käytettävyyden perehdytyksessä. Näin ollen, opas voidaan tallentaa koulun yhteiselle kiintolevylle ja sitä kautta esittää esimerkiksi projektorilla suurellekin yleisölle. Tavoitteena oli myös, että opas olisi ytimekäs ja siten, helposti myös tulostettavissa ohjaus- ja opetusmateriaaliksi. Tarkoituksena oli, että opasta voitaisiin hyödyntää esimerkiksi, opettajien kokouksissa, uusien opettajien perehdytysmateriaalina, luokkatilanteissa, välituntivalvonnassa ja muissa kouluarkeen liittyvissä tilanteissa. Opas on suunniteltu siten, että se tarjoaa mah-

dollisimman käytännölliset ohjeet ja samalla rohkaisee opettajia ennaltaehkäisevään työtöteeseen ja puheeksi ottamiseen, liittyen kouluväkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään koulussa.

Vilka ja Airaksinen (2004, 27) painottavat teoksessaan, että toimintasuunnitelmassa on tärkeää kartoittaa idean kohderyhmä ja idean tarpeellisuus kohderyhmässä, aiheeseen liittyvä lähdekirjallisuus, tutkimukset ja muut mahdolliset lähteet. Keväällä 2014 Törnävän alakoulun kiusaamisen vastaisesta työstä vastaavaan opettajaan oltiin sähköpostitse yhteydessä oppaan suunnitteluun liittyen. Sähköpostitse tehdyllä kiusaamisaiheisella kyselyllä kartoitettiin Törnävän alakoulussa sillä hetkellä esiintyvää kiusaamista, kouluväkivaltaa ja seksuaalista häirintää. Saaduista vastauksista tuli selkeästi ilmi, että juuri tämän kaltaisen kiusaamisen tunnistamisessa kouluhenkilökunnalla on vaikeuksia. Kyselyn ja sen pohjalta tehdyn kartoituksen avulla, oppaan suunnitelma sai entistä konkreettisemmän kiusaamisen tunnistamisen, ehkäisyn sekä puuttumisen mallin.

Suunnitteluvaiheessa päätettiin, että valmis opas esitellään Törnävän alakoulun opettajille ja muulle kiinnostuneelle henkilökunnalle erikseen sovitussa tilaisuudessa. Esittelytilaisuus suunniteltiin noin puolen tunnin mittaiseksi koosteeksi, jossa oli tarkoitus käydä läpi oppaan teoriapohjaa, sen sisältämät aihealueet, oppaan käytettävyys, sekä vastata mahdollisiin henkilökunnan esittämiin kysymyksiin. Suunnittelun aikana oppaan valmistuminen aikataulutettiin siten, että esittelytilaisuus koululla pidettäisiin lokakuun 2014 loppuun mennessä.

9.2 Ulkoasu

Oppaan ulkoasu haluttiin suunnitella siten, että siitä tulisi mahdollisimman selkeä ja helppolukuinen. Ulkoasun suunnittelussa käytiin läpi runsaasti erilaisia, jo olemassa olevia oppaita ja samalla pohdittiin toimivia rakenneratkaisuja oppaan toteuttamiseen. Oppaan taittoa, kuvien käyttöä, palstojen määrää ja keinoja, joilla varsinaisen leipätekstin määrää saataisiin rajoitettua, pohdittiin pitkään. Opas tehtiin Publisher taitto-ohjelmalla, sen monipuolisten ominaisuuksien vuoksi. Sivun

kooksi valittiin A4, jolloin oppaasta olisi tarvittaessa helppo tulostaa myös paperiversio.

Värimaailmaa pohtiessa huomioon otettiin aiheen vakavuus, jonka vuoksi päädyttiin käyttämään vaaleansinistä värimaailmaa. Vaaleansininen toisi seesteisyydellään esiin terveyden edistämisen tavoitteen, sen ollessa samanaikaisesti mielekkäästi luettavissa. Kuvia käytettiin ainoastaan kansilehteen, sillä aiheeseen soveltuvia ja tekstiä tukevia kuvia oli haastava löytää, ja siten kuvat olisivat toimineet vain kuvituskuvina.

Oppaan leipäteksti päädyttiin jakamaan kahteen palstaan. Palstajaossa otettiin huomioon rivinpituuden suositukset. Rivinpituuden tulisi olla vähintään 21 merkkiä ja enintään 90 merkkiä. (Torkkola, Heikkinen & Tiainen 2002, 58.) Ulkoasua suunnitellessa on tärkeää huomioida myös riviväli ja kappaleiden suljenta. Oikeanlaisilla valinnoilla teksti on yleisilmeeltään ilmavampi ja helpompi lukea. Riviväliä valitessa, tulee huomioida myös tekstissä käytettävä kirjasinkoko. Kirjasintyyppi vaikuttaa myös osaltaan kirjasinkoon valintaan. (Torkkola ym. 2002, 58–59.) Kirjasintyyppiä valittiin Franklin Gothic Medium, koska oppaaseen haluttiin selkeä ja helposti luettava kirjasintyyppi. Oppaaseen valittiin käytettäväksi rivivälin 1,5, kirjasinkoon ollessa leipätekstissä 14. Pienemmällä rivivälillä teksti olisi käynyt liian ahtaaksi. Kappaleiden suljentaan valittiin tasapalsta, jolloin yleisilme olisi siistin ja selkeän näköinen. Kappaleiden erottamiseen toisistaan voi käyttää sisennystä tai tyhjää tilaa (Torkkola ym. 2002, 59). Oppaassa kappaleiden väliin jätettiin tyhjää tilaa, mikä teki tekstistä luettavampaa.

Torkkolan, Heikkisen ja Tiaisen (2002, 59) mukaan otsikoiden erottamiseen muusta tekstistä on useita erilaisia keinoja, esimerkiksi lihavointi tai isompi pistekoko. Oppaassa otsikoiden erottamiseen muusta tekstistä käytettiin 20 pisteen kirjasinta ja isoja kirjaimia. Alaotsikot erotettiin käyttäen isoja kirjaimia.

Oppaassa päädyttiin käyttämään konkreettisille ohjeille ja apuvälineille tekstin ympärillä ääriivivoja ja erilaisia listoja. Korostuskeinoja käyttämällä, ohjeet ja neuvot olisivat helpommin löydettävissä laatikoista kuin leipätekstiin kirjoitettuna. Asian

sai myös ilmaistua tiivistetympin ja siten leipätekstin määrää saatiin oppaassa rajoitettua.

9.3 Oppaan käytettävyys

Mitä tehdä, kun lapset kaltoin kohtelevat toisiaan koulussa? — Opas opettajille oppilaiden välisen väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja puuttumiseen tuotettiin Törnävän alakoulun opettajien ja muiden lasten kanssa koulupäivän aikana tekemisissä olevan henkilökunnan käyttöön. Tarkoituksenamme oli, että opasta voitaisiin hyödyntää esimerkiksi, opettajien kokouksissa, uusien opettajien perehdytysmateriaalina, luokkatilanteissa, välituntivalvonnassa ja muissa kouluarkeen liittyvissä tilanteissa. Opas on suunniteltu siten, että se tarjoaa mahdollisimman käytännölliset ohjeet ja samalla rohkaisee opettajia ennaltaehkäisevään työotteeseen ja puheeksi ottamiseen, liittyen kouluväkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään koulussa.

Törnävän alakoululle annettiin vapaa käyttöoikeus oppaaseen. He saavat halutesaan luovuttaa oppaan myös muille sitä tarvitseville kouluille tai siitä hyötyville yksiköille.

Opas tuotettiin sähköisenä tiedostona, ja näin ollen se voidaan tallentaa koulun yhteiselle kiintolevylle ja sitä kautta esittää esimerkiksi projektorilla suurellekin yleisölle. Tavoitteenamme oli myös, että oppaamme olisi ytimekäs ja siten, helposti tulostettavissa ohjaus- ja opetusmateriaaliksi. Ohjeiden toimivuus kärsii, mikäli ne eivät ole helposti saatavilla (Torkkola ym. 2002, 60).

9.4 Oppaan arviointi

Panostamalla terveyttä edistävän aineiston laatuun, tuetaan ja ylläpidetään yksilöiden terveyttä ja voimaantumista. Käsitys terveyden edistämisestä ja sen arvopohjasta, tulisi olla kaiken terveyteen tähtäävän aineiston taustalla. Keskeisintä terveyttä edistävässä aineistossa on sen voimavaralähtöisyys: kuinka aineisto

vahvistaa tai tukee yksilöiden tai yhteisöjen omia voimavaroja? (Rouvinen-Wilenius 2008, 5.)

Kun terveysaineistolla pyritään ihmisten voimaistamisen edistämiseen, kyseessä on promotiivinen lähestymistapa, joka on käytännöllinen kaikkiin elämäntilanteisiin. Tärkeä terveysaineiston sisältöalue on päivittäiseen elämään liittyvän tiedon välittäminen, jolloin terveysaineistoissa korostuu mahdollisuuksien luominen ja esille tuominen, sekä terveyden ylläpitämiseen vaikuttavien tekijöiden korostaminen. Tällöin terveysaineisto on voimavaralähtöinen tuote, joka sisältää näkemyksen terveyden taustatekijöistä, joihin on mahdollista vaikuttaa. (Rouvinen-Wilenius 2008, 6.)

Terveyttä edistävän aineiston tavoitteena voi olla muutoksen synnyttäminen, mahdollisuuksien luominen tai niistä kertominen ja terveyttä ylläpitävien elementtien tukeminen aineiston kohderyhmässä (Rouvinen-Wilenius 2008, 7). Terveysaineiston laadukkuus on sitä, että se tyydyttää asiakkaan tarpeita, on asiakasta kunnioittavaa ja tarjoaa oikeanlaista tietoa. Lisäksi sen tulee olla hyvin tehty. (Rouvinen-Wilenius 2008, 11.)

Oppaan arviointia varten Törnävän alakoulun opettajilta pyydettiin palautetta. Palautekyselynä käytettiin vapaamuotoista, viidestä kysymyksestä koostuvaa kirjettä (LIITE 2.), joka välitettiin Törnävän alakoulun rehtorille sähköpostitse rehtorin pyynnöstä. Sähköpostitse välitettävä palautekysely tavoitti koulun koko opettajakunnan ja teki kyselyyn vastaamisesta vaivatonta ja nopeaa. Palautekyselyn viidellä kysymyksellä pyrittiin saamaan ytimekäs, mutta kattava kuva opettajien näkemyksestä oppaan aiheesta, käytettävyydestä, ulkoasusta ja sisällöstä. Näiden lisäksi kyselyssä pyydettiin yleisarvosanaa oppaasta perusteluineen sekä annettiin mahdollisuus vapaaseen sanaan. Sähköpostikysely jaettiin koulun sisäisessä sähköpostissa koulun opettajille, jotka lähettivät palautteen kirjeessä mainittuun sähköpostiosoitteeseen. Palautuspäivämäärä sovittiin yhdessä Törnävän alakoulun rehtorin kanssa.

Vastaukset palautekyselyyn saapuivat ajallaan kirjeessä mainittuun sähköpostiosoitteeseen. Saatu palaute käytiin huolellisesti läpi tekijöiden kesken. Palaut-

teesta ilmeni, että Törnävän alakoulun opettajat olivat olleet erittäin tyytyväisiä oppaan ulkoasuun, sen selkeyden, siisteyden ja helppolukuisuuden vuoksi. Lisäksi palautteessa mainittiin tekstin kaksipalstaisuuden, taustavärien ja otsikoinnin helpottavan oppaan käyttöä. Oppaan aihetta pidettiin ajankohtaisena, laajana ja opettajien mielestä, sitä oli käsitelty oppaassa kattavasti. Opettajien mukaan, seksuaalinen häirintä painottuu määrällisesti yläkoulun puolelle. Palautteessa mainittiin, oppaan johdonmukaisuus sisällön etenemisessä, määrittelyn, syiden, seurausten kautta käytännön toimenpide-ehdotuksiin. Opettajat pitivät, palautteen mukaan, myös toimintaohjeiden sijoittamisesta laatikoihin tekstin lomaan. Oppaan kieliasua pidettiin hyvin sanoitettuna, myös tilannekohtaisista repliikeistä pidettiin. Oppaan sisällön koettiin myötäilevän KiVa-koulu-materiaalia, joka on koululla käytössä ja keskittyy sanalliseen ja fyysiseen koulukiusaamiseen.

Oppaan käytettävyydestä ja hyödyllisyydestä kysyttäessä, opettajat kokivat, että voisivat käyttää opasta, mikäli aiheesta pitäisi oppilaille puhua. He pitivät oppaan käytettävyyttä kiitettävänä erityisesti digitaalisen muodon ansiosta, myös tulostettua versiota pidettiin käytettävyydeltään hyvänä. Digitaalisen version avulla opas säilyy opettajien materiaalipankissa ja on sieltä nopeasti käyttöön otettavissa. Palautteessa mainittiin, että opas toimii hyvin myös perehdytysmateriaalina aiheeseen ja sieltä voi ottaa näkökulmia opettajan työhön, väkivaltatilanteiden käsittelyn ohella. Opettajien mielestä opas on hyvä lukea, kun ensimmäinen aiheeseen liittyvä tilanne tulee vastaan. Heidän mielestään aggressiivisen oppilaan kohtaaminen olisi oppaasta hyvä opetella ennen todellista tilannetta. Opettajien antaman palautteen mukaan, opas kuuluu jokaisen opettajan työkalupakkiin ja myös harjoittelijoiden olisi hyvä lukea siitä perusasioita. Opettajat suosittelisivat opasta myös muille.

Oppaalle annettujen arvosanojen vaihteluväli kouluarvosana-asteikolla oli 9-10. Arvosanoja perusteltiin aiheen haastavuudella, tärkeydellä ja ajankohtaisuudella. Opettajat pitivät siitä, että aihe otetaan esille näkyvästi ja selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa. Oppaan käytännöllisyyttä pidettiin erinomaisena, sen havainnollisuuden, tiivyyden ja selkeyden ansiosta. Parannettavaa oppaaseen opettajat eivät maininneet. Toisaalta viimeisessä kysymyksessä mainittiin, että oppaassa olisi voitu käyttää lähdemateriaalina Arja Siegfriedsin Askeleittain-ohjelmaa ja Ki-

Va-koulu-ohjelmaa, jotka ovat valtakunnallisesti tunnettuja ja käytössä kaikissa Seinäjoen kouluissa. Opettajat kaipasivat myös ulkomaista lähdemateriaalia.

10 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyön aiheen valinta on tekijän ensimmäinen eettinen ratkaisu. Aihetta valitessa on tärkeä pohtia aiheen yhteiskunnallista merkitystä ja vaikutuksia osallistujiin. Tutkimuksen oikeutuksen perustana ja tutkimusetiikan periaatteena on siitä saatava hyöty. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2013, 218.) Alakouluikäisten lasten haavoittuvuuden ja koulun toiveiden mukaisesti kohdistimme opinnäytetyömme Törnävän alakoulun opettajille. Aiheemme on yhteiskunnallisesti tärkeä ja sillä on suuri merkitys lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Opinnäytetyöraportissa tulee perustella, esimerkiksi tietoperustan, menetelmien ja lähteiden valintaa. Raportissa tulee perustella, miten työn tulokset ovat syntyneet ja mikä tekee työstä luotettavan. Tällä tavoin lukija vakuuttuu tekijän luotettavuudesta, sekä työn ja sen tulosten hyväksyttävyydestä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 80–81.) Tutkimuksen tekee eettisesti hyväksyttäväksi, luotettavaksi ja uskottavaksi hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä edellytyksiä ovat mm. rehellisyys ja huolellisuus, tieteellisten tutkimuksen kriteerien mukaisten, sekä eettisesti kestävien tiedonhankintamenetelmien soveltaminen, asianmukaiset viittaukset ja toisten tutkijoiden kunnioittaminen, suunnittelu, toteutus ja raportointi tieteellisen tiedon vaatimusten mukaisesti, tutkimuslupien hankkiminen, sopimusten tekeminen ennen tutkimuksen aloittamista ja rahoitustarpeesta neuvottelemisen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2013, 6.)

Opinnäytetyö on tehty tieteellisen eettisen käytännön mukaisesti. Opinnäytetyö on toteutettu huolellisesti ja siihen on hankittu luotettavaa tietoa. Lähdeviitteet on merkitty asiallisesti ohjeiden mukaan. Tutkimuslupaa opinnäytetyö ei tarvinnut, mutta toimeksiantajan, eli Törnävän alakoulun, kanssa on tehty työn tekemisestä sopimus ja sitä on noudatettu.

Aiheen tarkastelu on mahdollista monesta eri näkökulmasta. Usein aiheesta löytyy monenlaista lähdeaineistoa ja tuloksia voi löytyä eri menetelmillä saatuina. Lähteisiin tulee suhtautua kriittisesti. Lähteiden käsittely ja käytettävyyden arviointi vaatii harkintaa ja taitoa. Mahdollisimman tuoreiden lähteiden käyttö on suotavaa, koska usein tutkimustieto muuttuu nopeasti ja uusiin tutkimuksiin sisältyy kestävä tieto

aikaisemmista tutkimuksista. Alkuperäisten lähteiden suosiminen on tärkeää, koska toissijaisissa lähteissä tieto on voinut muuttua tulkinnan vuoksi. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 72–73.) Opinnäytetyön aiheesta oli haastavaa löytää lähdeaineistoa. Työhön on kuitenkin valittu mahdollisimman ajankohtaista ja tuoretta tietoa. Lähteitä on arvioitu kriittisesti ja työssä on huomioitu samojen asioiden toistuminen eri lähteissä, jolloin tieto voidaan tulkita luotettavaksi. Työssä on suosittu alkuperäisten lähteiden käyttöä, tulkintavirheiden välttämiseksi.

Toisten tekijöiden ideoiden tai ajatusten käyttäminen omissa nimissään tai tutkimuksen eettisten pelisääntöjen vastaisesti on plagiointia. Plagiointia on myös vavaisten tai epäselvien lähdeviitteiden käyttäminen. Tunnollisesti ja tarkasti merkityillä lähdeviitteillä, tekijä vakuuttaa, ettei ole syyllistynyt plagiointiin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 78.) Opinnäytetyön lähdeviitteet on merkitty ja lähdeluettelo tehty huolellisesti Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjallisten töiden ohjeen mukaan. Opinnäytetyössä ei ole plagiointia.

11 POHDINTA

Ennaltaehkäisy ja yhteisöjen terveyden edistäminen liittyy olennaisena osana terveydenhoitajatyöhön. Työssämme kävimme läpi alakoulussa ilmeneviä seksuaalisen häirinnän ja väkivallan lajeja. Pyrimme keskittymään erityisesti niihin keinoihin, joilla sekä fyysistä väkivaltaa, että seksuaalista häirintää voitaisiin alakoulussa ehkäistä. Aiheen rajasimme alakouluympäristöön, sillä ennaltaehkäisyn näkökulmasta, vaikuttaminen lapsiin vähentää ongelmia aikuisiällä, jolloin on suurempi riski ongelmien kasaantumiseen. Seksuaalisen häirinnän juuret ajoittuvat murrosiän kynnykselle, jonka ajankohta on myös alakouluiässä. Väkivalta ja sen ehkäisy on aiheena aina ajankohtainen Suomessa ja erityisesti koulumaailmassa. Sen ehkäisy ja siihen puuttuminen on siten ensiarvoisen tärkeää. Aiheen rajaus onnistui mielestämme hyvin ja saimme tuotettua kattavan ja käyttökelpoisen oppaan seksuaalisen häirinnän ja fyysisen väkivallan ehkäisystä alakoulussa

Opinnäytetyömme työmme tähtää määrätietoisiin ennaltaehkäisyn keinoihin ja korostamaan puheeksi ottamisen tärkeyttä. Terveystieteiden tulee tunnistaa yhteisön terveyttä uhkaavat tekijät ja puuttua niihin asianmukaisella tavalla (Haarala ym. 2008, 503). Jotta pystyimme pohtimaan väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyä alakoulussa, meidän tuli perehtyä erilaisiin kouluväkivallan muotoihin ja seksuaalisen häirinnän ilmenemiseen alakouluikäisten keskuudessa. Keräämämme tiedon jäsensimme opettajille käyttökelpoiseen muotoon.

Käsiteltäviä teemoja olivat seksuaalinen häirintä, fyysinen väkivalta, alakouluympäristö ja alakouluikäisen lapsen kehitys. Seksuaalisen häirinnän ja fyysisen väkivallan kohdalta keräsimme erityisesti sellaista tietoa, joka keskittyi seksuaalisen häirinnän ja fyysisen väkivallan seurauksiin ja näihin tekijöihin puuttumiseen. Selvitimme myös erilaiset riskitekijät seksuaaliselle häirinnälle ja fyysiselle väkivallalle ja kuinka opettajat voisivat tunnistaa näitä tekijöitä päivittäisessä arjessa.

Eniten työstämme hyötyvät Törnävän alakoulun opettajakunta, jolle työmme ja sen tuotoksena muodostunut opas on kohdistettu. Työmme on myös helposti muiden alakoulujen opettajien hyödynnettävissä. Törnävän alakoululla on lupa jakaa opinnäytetyömme tuotosta muille alueen kouluille. Alakouluikäisten välisestä seksuaa-

lisesta häirinnästä ja väkivallasta on Suomessa tehty erittäin vähän tutkimuksia, suuri osa löytämästämme tiedosta olikin Yhdysvaltalaisista tutkimustietoa. Työmme tulee, siten tarpeeseen suomalaisille kouluille. Suomalaisille tutkimuksille on varmasti tulevaisuudessa tarvetta, ottaen huomioon murrosiän aikaistumisen vuosi vuodelta, median vaikutuksen lasten väkivalta- ja seksuaalikäsitteeseen ja sosiaalisen liikkuvuuden lisääntymisen maassamme.

Toiminnallinen opinnäytetyö sopi työmenetelmänä aiheeseemme ja oli meille oikea ratkaisu. Työn tuotoksena valmistui sähköinen PDF-muotoinen opas, mikä mahdollisti alakouluille tärkeän tiedon jakamisen. Oppaan ansiosta, opinnäytetyöhön kerätty tieto ei jää hyödyntämättä ja unohdu kansien väliin. Oppaan tekemisen teki haasteelliseksi aiheen vaativuus, tutkitun tiedon niukkuus ja aiheen pohtiminen alakoulun opettajien näkökulmasta; minkälaisista tiedoista he voisivat työssään hyödyntää. Oppaan oli tarkoitus tuoda opettajille myös kertausta vanhaan tietoon, mutta suurimmilta osin tuoda heidän tietoonsa uusimpia ja kansainvälisiä tutkimustuloksia. Opettajien tietotason huomioiminen oli haasteellista, koska opettajat ovat päivittäin lähellä tätä aihetta ja monet asiat ovat heille itsestäänselvyksiä. Opasta tehdessä oli pyrittävä eläytymään opettajan rooliin ja pohtia, mitä uutta heille voisi vielä tarjota.

Opinnäytetyön tekemisessä meille ei tullut vastaan ongelmia. Yhteistyö ryhmämme kesken ja Törnävän alakoulun kanssa sujui ongelmitta. Myös opinnäytetyön ohjausta saimme, sitä tarvitessamme. Koko prosessin ajan meillä oli selkeä kuva siitä, mitä halusimme saavuttaa ja meitä ohjasi halu vaikuttaa Törnävän alakoulun ilmapiiriin edistämiseen. Haasteelliseksi opinnäytetyön tekemisen teki suomalaisen tutkimuksen vähäisyys ja yksipuolisuus. Ajankohtaisin tieto löytyi Yhdysvaltalaisista tutkimusartikkeleista, joiden kääntämisessä englannista suomeksi meni paljon aikaa. Käännöstyössä tuli ottaa huomioon myös kulttuurilliset tekijät. Yhdysvaltalaisissa artikkeleissa tuli esiin, että koulukulttuuri on siellä kovin erilainen Suomeen verrattuna, eikä siten kaikki tieto ollut sovellettavissa suomalaisiin kouluihin. Kustannukset opinnäytetyöstä jäivät vähäisiksi. Niihin sisältyivät bensiinikustannukset, muistitikun hankinta Törnävän koululle ja aineiston hankkimiseen liittyvät kustannukset, kuten kopiomaksut, ja työn tulostamiseen liittyvät kustannukset eli paperi ja muste. Tarvetta rahoituksen hankintaan ei ollut. Tutkimuslupaa ei tarvinnut ha-

kea Törnävän alakoululta, koska opinnäytetyömme ei liittynyt suoraan kyseiseen organisaatioon. Aikataulussa pysyimme suunnitelman mukaisesti koko prosessin ajan, eikä meille tullut kiire missään työn vaiheessa.

Terveystieteiden näkökulmasta työmme liittyy opetukseen ja ohjaukseen, puuttumiseen ja ennaltaehkäisevän työtteen käyttöön. Opinnäytetyöprosessi on antanut meille paljon eväitä työelämää varten ja kehittänyt meistä kriittisiä ajattelijoina ja tiedonhankkijoina. Työelämän valmiudet ovat osaltamme kehittyneet ja mikäli kohtaamme tulevaisuudessa vastaavia tilanteita, voimme suhtautua niihin rauhallisin mielin. Ennaltaehkäisy, puuttuminen, opetus ja ohjaus ovat opinnäytetyömme tuotoksen kantavia teemoja ja aiomme tulevassa kehittämistehtäväsämme jatkaa samojen teemojen äärellä kehittäessämme opastamme askeleen pidemmälle.

Halusimme luoda selkeät ohjeet Törnävän alakoululle seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmenemisestä, ehkäisystä ja puuttumisesta sekä jälkihoidosta. Tapa tehdä opas sähköisenä PDF-tiedostona palveli hyvin tarkoitustaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, kuinka alakouluikäisten välinen seksuaalinen häirintä ja fyysisen väkivallan uhka ilmenevät alakoulussa ja miten nämä tekijät vaikuttavat alakouluikäiseen. Tavoitteenamme oli, keräämämme tiedon pohjalta, tuottaa opas, jonka avulla opettajien on mahdollista toimia ennaltaehkäisevästi ja puuttua seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ilmenemiseen. Toivomme, että työmme antaa keinoja seksuaalisen häirinnän ja fyysisen väkivallan ehkäisyyn alakoulun tarpeiden mukaisesti. Terveystieteiden kannalta ensisijaisena tavoitteenamme oli keskittyä ennaltaehkäisevään työhön, joka on keskeinen terveyden edistämisen osa-alue. Tämän tavoitteen uskomme saavuttaneemme, sillä tosiasiassa koko opinnäytetyömme juuret ovat ennaltaehkäisevässä työssä.

Jatkotutkimukselle on runsaasti tarvetta, sillä suomalaista tutkimusta opinnäytetyömme aiheesta on vähän. Tietoisuutta lapsien välisen väkivallan olemassaolosta olisi tarpeen lisätä, mikä auttaisi riskikäyttäytymisen tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Alakouluikäisten välisestä seksuaalisesta häirinnästä on tutkimusta hyvin vähän, ja kyseisten tutkimusten tuloksia ei voida yleistää koko väestöä koskeviksi. Tutkimusten kohdejoukot ovat olleet hyvin pieniä ja koskeneet lähinnä

yhtä koulua, jolloin kyseiset tulokset kertoivat vain yhden alueen tilanteesta. Alakouluikäisille ei ole olemassa kouluterveyskyselyn kaltaisia tutkimuksia, joiden kautta saataisiin tietoa monien eri ilmiöiden ilmenemisestä jo alakoulussa. Kuitenkin kouluterveyskyselyn 7.luokkalaisten seksuaalikokemuksista voidaan tulkita, että seksuaalisuutta ja siihen liittyvää häirintää ilmenisi jo alakouluikäisillä. Ilmiön mahdollisen laajuuden vuoksi aiheetta olisi syytä tutkia huomattavasti enemmän. Tämä tekisi väkivaltaan puuttumisesta helpompaa ja ennaltaehkäisystä tehokkaampaa. Ulkomaisista tutkimuksista käy ilmi, että lasten välinen väkivalta on yhä yleisempää, yhä nuorempien keskuudessa ja sama tilanne on seksuaalisen häirinnän käsitteen kanssa. Suomalaisia kouluja pidetään yleisesti turvallisina paikkoina. Tosiasiassa viime vuosien katastrofin omaiset henkirikokset koulumaailmassa ovat osoittaneet, että näin ei enää ole. Tästä syystä ennaltaehkäisyllä on jopa henkiä säästävä merkitys, kun estetään sosiaalisten ja yhteisöllisten ongelmien kasautuminen, jolloin seuraukset ovat pahimmat mahdolliset. Tarpeen olisivat myös tutkimukset, joiden tuloksia voitaisiin soveltaa yksityiskohtaisesti suomalaisille kouluille ohjeiksi väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn.

LÄHTEET

- Aaltonen, S. 2006. Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Bardick, A.D. & Bernes K.B. 2008. A framework for assessing violent behaviors in elementary school-age children. *Children & Schools* 30 (2), 83–91.
- Basten, E. 2010. Oppilaiden kokemukset erilaisista koulukiusaamista ehkäisevistä ohjelmista: ”...mutta jos minua kiusataan kerron rehtorille.”. [Verkkojulkaisu]. Turun yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro-gradu-työ. [Viitattu: 14.3.2014]. Saatavana: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/66696/gradu2010basten.pdf?sequence=1>
- Brummer, M. & Enckell, H. 2005. Lasten ja nuorten psykoterapia. Helsinki: WSOY.
- Ellonen, N., Fagerlund, M., Kääriäinen, J. & Sariola, H. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – lapsiuhritutkimuksen tuloksia. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. [Viitattu 16.10.2014]. Saatavana: [http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/6B2EBBC53B22B36BC2257CFA0021F3B7/\\$file/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf](http://www.poliisiammattikorkeakoulu.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/6B2EBBC53B22B36BC2257CFA0021F3B7/$file/Raportteja_110_lapsiuhritutkimus_web.pdf)
- Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. & Sariola, H. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset – tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87. [Viitattu 12.3.2014]. Saatavana: [http://www.poliisi.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/lapsiuhritutkimus_raportti/\\$file/lapsiuhritutkimus_raportti.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/poliisioppilaitos/home.nsf/files/lapsiuhritutkimus_raportti/$file/lapsiuhritutkimus_raportti.pdf)
- Gådin, K. 2012. Sexual Harassment of Girls in Elementary School: A concealed Phenomenon Within a Heterosexual Romantic Discourse. [Verkkolehtiartikkeli]. *Journal of Interpersonal Violence* 27(9), 1762–1779. [Viitattu 13.3.2014]. Saatavana: <http://jiv.sagepub.com/content/27/9/1762.full.pdf+html>
- Hill, c. & Kearl, H. 2011. Crossing the line: sexual harassment at school. [Verkkojulkaisu]. Washington, DC: AAUW. [Viitattu 17.10.2014]. Saatavana: <http://www.aauw.org/files/2013/02/crossing-the-line-sexual-harassment-at-school-executive-summary.pdf>
- Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2013. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: SanomaPro

Kouluterveydenhuolto 2002. Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Stakes. [Viitattu 5.3.2014]. Saatavana:

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104361/Oppaita51_2002.pdf?sequence=1

Kouluterveyskysely 2013. Nuorten tapaturmat ja väkivalta: Koulukiusaamiseen liittyvät taulukot vuosilta 2000/2001–2013. [Excel-taulukko]. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Viitattu 6.3.2014]. Saatavana:

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/aiheittain/tapaturmat_ja_vakivalta

Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A. & Lozano, R. (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. [Verkkajulkaisu]. Geneve: WHO. [Viitattu 5.3.2014]. Saatavana:

http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/full_fi.pdf

Kyngäs, H., Kääriäinen, M., Poskiparta, M., Johansson, K., Hivonen, E. & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: WSOY.

Hivonen, E., Johansson, K., Kyngäs, H., Kääriäinen, M., Poskiparta, M. & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki: Sanoma Pro. 47-

L 8.8.1986/609. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, § 7. [Verkkosivu]. [Viitattu 10.3.2014]. Saatavana:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki, § 29. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.3.2014]. Saatavana: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki, § 7. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.3.2014]. Saatavana: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Lyytinen, P., Korhonen, M. & Lyytinen, H. (toim.) 2006. Näkökulmia kehityspsykologiaan: Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Ei päiväystä. Kiusaamisen ehkäiseminen. [Verkkosivu]. [Viitattu 6.3.2014]. Saatavana:

<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2009. Miksi kertoisin, kun se ei auta? Raportti nuorten kiusaamiskyselystä. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2014]. Saatavana: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/bc7a955d8added0532dcbf69457ca4a3/1394787237/application/pdf/8577382/MLL%20Kiusaamiskyselyraportti%20web.pdf>

- Mertanen, V. 2013. Turvallinen koulupäivä. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Nurmiranta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. 2012. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Price, J.H., Telljohann, S.K., Dake, J.A., Marsico, L. & Zyla, C. 2002. Urban elementary school students' perceptions of fighting behavior and concerns for personal safety. [Verkkolehtiartikkeli]. Journal of School Health 72 (5), 184-191. [Viitattu 20.9.2014]. Saatavana Cinahl-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Pörhölä, M. 2009. Kiusaamiskokemukset yhteisöön kiinnittymisen esteenä. [Verkkojulkaisu]. Puheviestinnän vuosikirja. [Viitattu 14.3.2014]. Saatavana: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22853/Prologi2009_84-89_esitelma_Porhola.pdf?sequence=1
- Rouvinen-Wilenius, P. 2008. Tavoitteena hyvä ja hyödyllinen terveysaineisto: Kriteeristö aineiston tuotannon ja arvioinnin tueksi. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ry. [Viitattu 25.11.2014]. Saatavana: http://www.researchgate.net/publication/232569631_Tavoitteena_hyv_ ja_hydyllinen_terveysaineisto
- Sainio, M. 2013. Same- and other-sex victimization: Risk factors, consequences, and protection by peers. [Verkkojulkaisu]. Turku: Turun yliopisto. [Viitattu 14.3.2014]. Saatavana: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/92179/Annales%20B%20369SainioDISS.pdf?sequence=2>
- Sunnari, V. 2009. Physical sexual harassment as experienced by children at school in Northern Finland and Northwest Russia. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. [Viitattu 13.3.2014]. Saatavana: <http://herkules.oulu.fi/isbn9789514290732/isbn9789514290732.pdf>
- Terho, P., Ala-Laurila, E., Laakso, J., Krogius, H. & Pietikäinen, M. (toim.) 2002. Kouluterveydenhuolto. Helsinki: Duodecim.
- Torkkola, S., Heikkinen, H. & Tiainen, S. 2002. Potilasohjeet ymmärrettäviksi: Opas potilasohjeiden tekijöille. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. [Viitattu 25.11.2014]. Saatavana: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio040413.pdf.pdf#overlay-context=fi/ohjeet-ja-julkaisut
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vitale, C.A. 2001. Begin at the beginning: violence prevention at the elementary school level. [Verkkolehtiartikkeli]. Nursing Forum 36 (1), 25–30. [Viitattu 20.9.2014]. Saatavana Cinahl-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeiden.

Väestöliitto. Ei päiväystä. Murrosiän kehitys. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 21.10.2013]. Saatavana: <http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/murrosian-kehitys2/>

LIITTEET

Liite 1. Mitä tehdä, kun lapset kaltoinkohtelevat toisiaan koulussa?

Liite 2. Palautekirje

Hei!

3.11.2014

Olimme esittelemässä oppaamme *Mitä tehdä, kun lapset kaltoinkohtelevat toisiaan? – opas opettajille oppilaiden välisen väkivallan ja seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn ja puuttumiseen* koululanne viime perjantaina 31.10. Toivomme, että olette tutustuneet oppaaseemme ja vastaisitte lyhyesti ja henkilökohtaisen mielipiteenne mukaisesti laatimaamme palautekyselyyn. Vastaukset pyydämme lähettämään viimeistään **torstaina 13.11.2014** sähköpostitse osoitteeseen xxx.

Pyydämme teitä vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä mieltä olet oppaamme ulkoasusta? (esim. asettelu, väri, selkeys)
2. Mitä mieltä olet oppaamme sisällöstä? (esim. aihe ja sen ajankohtaisuus, rakenne, uuden/vanhan tiedon määrä, oppaan laajuus)
3. Mitä mieltä olet oppaamme käytettävyydestä ja hyödyllisyydestä käytännön opettajan työhön? (esim. missä tilanteissa käyttäisit / et käyttäisi opasta, suositteisitko opasta muille)
4. Minkä kokonaisarvosanan antaisit oppallemme ja miksi? (asteikko 4-10)
5. Vapaa sana

Kiitämme jo etukäteen vastauksistanne ja yhteistyöstänne! Palautteenne on meille kullanarvoista!

Syksyisin terveisin,

Petra Rantala, Laura Salo & Jonna Seppälä

Seinäjoen Ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Terveystyö
KGT22D